

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

Pris för årgång 6 kr.
Lösnnummer af detta häfte kostar 2 kr.

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION
DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1911 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlåtande af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *meddelanden* från hithörande områden. Tidskriften kommer dessutom att meddela kortare *anmärkingar* och granskningar af nyutkommen statsvetenskaplig litteratur, hufvudsakligen svensk men vid förekommande tillfälle äfven norsk och dansk.

Tidskriften vill för öfrigt, utän att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlofvats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften kommer att redigeras af undertecknad med biträde af Docenten S. WALLENGREN såsom redaktionssekreterare. Afdelningen Strödda meddelanden redigeras af Fil. Kand. K. TYNELL.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året, omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån af tillgång till ett pris af c:a 50 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i december 1910.

P. Fahlbeck.

Innehåll:

Pontus Fahlbeck, Försvaret och partierna.
N. V. E. Nordenmark, Den sociala olycksfallsstatistiken.
Hugo Reuter, De proportionella valen och partibeteckningen.
August Lindman, Vårt proportionella valsätt.
G. F. Steffen, De socila hemligheternas väsen och arter.
Litteratur.
Strödda meddelanden.

Försvaret och partierna.

Af

Professor Pontus Fahlbeck.

Åter har en stor parlamentarisk kommitté varit samlad för att söka afhjälpa bristerna i vårt försvarsväsen. Det är, om jag icke tager fel, den sjette i ordningen efter den stora landtförsvarskommittén af 1865. Huru många smärre kommittéer och särskilda sakkunnige dessutom arbetat på försvarets upphjälpande under denna tid, vet jag ej. Men deras tal är stort. Den närmaste frukten af dessa kommittéers arbete, mer eller mindre fullständiga försvars- eller blott härordningsförslag hafva sett dagen 1869, 1875, 1882, 1892 och sist 1901. De kungl. propositioner, som med anledning häraf för riksdagen framlagts och mestadels förkastats, äro många fler. Och resultatet af allt detta arbete? Ett försvarsväsen, om hvilket man icke ens kan säga: »dåligt och billigt» utan snarare »dåligt och dyrt», d. v. s. otillfredsställande och dyrt i förhållande till dess värde som försvarsorganisation.

Hvad är orsaken till detta förödmjukande resultat — ty det är alltid förödmjukande att om och omigen försöka en sak och icke lyckas därmed. Och hvem bär skulden härför? Sanningsenligt måste erkännas, att denna icke ligger hos den militära ledningen och regeringen. Ty dessa ha, sin plikt likmätigt för öfrigt, gjort hvad de förmått. Riksdagen och ytterst den därbakom liggande folkmeningen bära ansvaret härför. Om denna för försvaret ogynnsamma folkmening, dess anledningar och beskaffenhet vore åtskilligt att säga. Men det är nu icke så mycket den som vissa af dess verkningar, jag vill behandla.

Nämnda verkningar visa sig icke endast uti det mödosamma arbetet på försvarets ombildning från 1600-talets föråldrade former till nutida skick och det trots mödan alltjämt klena resultatet uti 1901 års härordning. Denna härordning är nämligen fortfarande en blandning af gammalt och nytt, ett system af »stam och beväring», som ur militärteknisk synpunkt lämnar mycket öfrigt att önska och som just på grund af denna sin beskaffenhet är oproportionerligt dyr. Men jämte dessa själfklara följder af den djupt rotade obenägenheten mot den allmänna värnplikten och hvad som för öfrigt kräfvades för ett modernt försvar, naturligen efter våra krafter afpassadt, finnas andra, som ehuru af helt annat slag äro icke mindre betydelsefulla. Försvarsfrågan har hos oss blifvit en politisk fråga af den mest ingripande art, hvilken på så godt som alla punkter af det offentliga lifvet gifvit sig till känna — till föga fromma för land och rike, behöfva vi knappt tillägga.

Sålunda har det politiska lifvet i vårt land från det nya representationsskicket 1867 och fram emot början af detta århundrade till nio tiondedelar, kan man säga, rört sig om härväsendets ombildning och den därmed i samband stående grundskatteafskrifningen. Landtmannapartiets hela saga innefattas i striden om dessa ting. Men äfven därefter och sedan indelningsverkets öde var besegladt, har försvarets ordnande i mångt och mycket bestämt riktningen af vår inre politik. Flera af de största reformerna under senaste tid ss. den progressiva inkomstskatten 1902 och rösträtsreformen 1907 ha direkt eller indirekt påverkats däraf. Att en del reformarbete för den skull blifvit eftersatt, såsom af mången klagas, är otvifvelaktigt. Striden för och emot försvarets ordnande har lagt beslag på regeringens och riksdagens krafter mer än rimligt varit. Och ledsamt att säga, lär ock framdeles komma att så ske, så länge landet saknar den försvarsorganisation till lands och sjös, som det nu mer än någonsin behöfver.

Men värre än detta är, att försvarsfrågan verkat partibildande i vårt land så som nästan intet annat och alltjämt så gör. Den har sålunda alltifrån början ställt kammare mot kammare och är den egentliga anledningen till, att Första kammaren inom breda lager af befolkningen länge betraktats med en viss

missstro och ovilja. Det i senaste tid uppkomna skråniet mot denna kammare såsom företrädesvis en representation för de rike och de stora företagen skulle ej hafva fått den resonans det äger, om ej samtidigt funnits fruktan för dess försvarsvänlighet. Äfven den så vanliga beskyllningen för slöseri med statens medel har framför allt gällt utgifter för försvaret; och med ropet om militarism har det af denna kammare omhuldade krafvet på utsträckt värnplikt brännmärkts. På så sätt har denna hela folkets sak hos oss blifvit en partifråga till största skada både för den själf och ett sundt politiskt lif. Jag vet intet annat land än Danmark, där detta i lika grad varit fallet. Hos alla andra folk står försvaret i regeln utanför partisplitet, åtminstone utgör det icke ett bestämdt särmerke mellan partierna såsom hos oss. Ty ställningen till försvaret är bakom fraserna det faktiskt afgörande för höger och vänster i detta land.

Ett ofta återkommande diskussionsämne under senare tid har varit att afgöra, hvad som bör förstås med konservativ och liberal och hvad skillnaden dem emellan är. Äfven författaren af dessa rader har deltagit i denna diskussion, (Statsvet. Tidskr. 1905, s. 197 ff.), vid hvilken för öfrigt svaren utfallit olika efter hvars och ens utgångspunkt. Men städse har resonnemanget förts från allmänna psykologiska och historiska synpunkter och karaktäristiken af de båda motsatta riktningarna formulerats därefter. Lämnar man detta mera teoretiska betraktelsesätt för att efterse, hvad som i den praktiska politiken och isynnerhet vid valen, då motsatserna träda tydligast fram, har skilt på partier och kandidater i vårt land, så är det framför allt försvarsfrågan. Detta visar sig med all tydlighet redan uti valprogrammen, ehuru dessa naturligen bjuda på mycket annat och därför icke enbart tala om den. Men hvad de säga eller icke säga om försvaret karaktäriserar dem och skiljer det ena från det andra.

Sålunda talas uti tvenne högerprogram vid senaste allmänna val (1908) om »försvarets utveckling» (Allm. Valmansförbundet) och önskan att »värna vår nationella själfständighet» (Nationella framstegspartiet). Härtill fogas visserligen flera uttalanden om sparsamhet och klok medelförvaltning m. m., men den bestämda viljan att med kraft häfda vår själfständighet framträder dock

klar och tydlig. Den tredje högerfraktionen åter, Landtmannapartiet, vågade knappt nämna försvaret eller omtala sin villighet att främja det, hvilken man dock ej har skäl att betvifla, uppenbarligen af fruktan att därmed stöta landtbefolkningen. Ett annat språk för den borgerliga vänstern. Väl erkännes uti Frisinnade landsföreningens program af nov. 1907, »att vårt lands trygghet är och säkerligen ännu länge blir beroende af ett väl ordnad försvar». Men intrycket af detta erkännande förtages af dess inramning mellan å ena sidan en ordrig förklaring att Sverige först och främst bör fullfölja »en orygglig neutralitetspolitik», å andra en skarp kritik af vårt nuvarande försvarsväsen samt uppräknig af hvarjehanda reformer, inklusive krafvet att ytterligare stegring af kostnaderna för vårt försvar icke bör ifrågakomma. Det frisinnade valprogrammet af juni 1908, direkt afsedt för valen, förmläner däremot intet om ett väl ordnad försvar utan säger blott, att »ytterligare stegring af försvarsutgifterna bör ej ifrågakomma». Samtidigt upprepas i korthet kritiken och reformförslagen. Både tonen och innehållet uti dessa program antyda ett allt annat än välvilligt sinnelag mot försvaret och framför allt ingen utveckling däraf. Den yttersta vänstern slutligen, socialdemokratien, proklamerar (program af 1905 och 1908) kort och godt: »Kamp mot militarismen. Försvarets demokratisering och successiv minskning af militärbördorna fram mot afväpning». Klara ord, som ingen utläggning tarfva.

Det är som vi se en omvänd klimax i dessa program från ett tidsenligt försvar till ren försvarsnihilism. En sak är emellertid de skrifna programmen, en annan deras utläggning inför det väljande folket och dess tolkning däraf. Hurudan utläggningen inför väljarne var, minnas vi nog samt från valstridens dagar. Medan högermännen med så lätt hand som möjligt vidrörde försvarsfrågan, togo vänsterns män med förkärlek fasta på den för att därmed vända väljarnes sinnen och röster från högern. Införde socialistigt sinnade arbetarne var ju detta öfverflödigt, då deras uppfattning är klar. Socialisterna ha ock så många andra önskemål att talå om. För den borgerliga vänstern däremot var försvaret ett så mycket kärare tema, som dess program och högerprogrammen i öfrigt blott föga skilde sig från hvarandra. För-

svaret var därför busen, hvarmed valmännen skulle skrämmas för högern och dess kandidater. Detta tal mötte äfven villiga öron och utlades efter vederbörandes önsksningar, särskildt bland landsbygdens befolkning. Ty utom möjligen nykterhetssaken finnes det säkert ingen, om hvilken småfolket ute i bygderna har en så bestämd mening som i fråga om försvaret. Och denna är som ofvan antyddes icke gynnsam. Därför måste hvarje program, som lofvar begränsning af försvaret och helst dess inskränkning till minsta möjliga, äfven utanför socialisternas led, påräkna stor anslutning bland menige man. Valutgången 1908 bestyrker till fullo detta. Vänstern segrade, och segern vanns i försvarets, d. v. s. försvarsbegränsningens tecken.

Sådan var situationen 1908 och så hotar den att bli i år och allt framgent, synes det. Detta är bekymmersamt och det af två skäl. Det ena och förnämsta är naturligen, att vårt yttre politiska läge för närvarande är farligare än det varit sedan 1809. Jag vill ej nu ingå på en utläggning här af, men hoppas snart få återkomma till denna sak. De för alla bekanta militära dispositioner, som vår östra granne håller på att utföra, borde dock kunna ge äfven den klenrognaste en vink härom. Det allmänna världsläget och icke minst de inre politiska förändringar, som tydligt förestå i England, innebära väl icke direkt men indirekt en kanske ännu större fara. Men härom som sagdt mera en annan gång. Säkert är, att Sverige midt under det arbete för freden, som kännetecknar vår tid och som så lätt invaggar den lättrogne uti drömmar om dess evighet, råkat in uti ett läge, där dess existens eller åtminstone dess integritet beror allenast på en allvarlig vilja att häfda den ena som den andra samt denna viljas omsättning uti ett tidsenligt försvar. Förr eller senare lär väl detta läge ändra sig, ty intet här i världen är beständigt, aldra minst på det utrikespolitiska området. Men för närvarande och så långt vi kunna se framåt, ha vi att räkna med det och där- efter inrätta oss. Sker ej det, hotar ofärd.

Den andra anledningen att med bekymmer iakttaga den nuvarande ställningen beträffande försvaret härflyter af vårt statsväsens fortgående demokratisering. Denna utveckling är nödvändig och i andra afseenden nyttig icke blott för dem, som närmast

däraf beröras, utan äfven för landet i dess helhet. Men försvars-saken hotas därmed af stor fara genom det ökade inflytandet af just de grupper, hos hvilka motviljan mot försvaret eller egentligen värnplikten — ty af de ekonomiska bördorna ha dessa grupper föga eller ingen känning — är störst.

Menige mans obenägenhet att taga på sig kronans rock och låta utbilda sig för fosterlandets försvar är ett folkpsykologiskt drag, som måste väcka undran. Ty något reelt underlag uti erfarenheter om dålig behandling eller stora personliga offer förefinnas icke. Soldatmisshandlingar af något slag äro hos oss okända och den tid, den värnpliktige förbrukar i kronans tjänst, är för flertalet icke förspild eller hans framtid på något sätt till förfång, tvärtom. Visserligen heter det i Frisinnade landsföreningens program af 1907, att »de fattigare klasserna lida mera af militärväsendets personliga bördor än de burgnare», men detta är ett påstående, hvars uppenbara osanning den ringaste eftertanke bör lära. Det förhåller sig nämligen alldeles tvärtom. Om dagakarlen eller öfver hufvud den, hvars utbildning vid 21 års ålder är avslutad, för sin goda utkomst tjänar kronan eller, mestadels under sämre villkor, en enskild, det kommer honom på ett ut. Icke så för den, som under värnpliktstiden måste afbryta sina studier och se möjligheten att vinna sin framtida bergning uppskjuten. Nej, det är icke reella i yttre förhållanden grundade skäl, som föranleda denna motvilja, undantagandes i ett afseende. Bönderna äro missnöjda med att kasernerna förläggas till städerna, där deras söner lätt få afsmak för landsbygden och arbetet på jorden. Otvifvelaktigt hade det varit klokt att undanrödja denna anledning till missnöje, så långt sig göra låtit. Men i öfrigt och hos den stora massan af såväl de värnpliktige själfve som deras fäder är det blott intalade meningar, som vålla motviljan. Det samma är ännu mer fallet beträffande farhågan, att vårt land icke förmår uppställa ett tillräckligt respektingifvande försvar, utan att digna under bördan däraf. Då de, som hvar i sin stad verkligen få vidkännas denna börda på eftertryckligt sätt, högern och dess män, ej knota, är det onödigt att småfolket, som hvar för sig knappt nämnevärddt bidrager därtill, hyser bekymmer för den saken. Obenägheten mot försvaret är konstlad, väsentligen

en frukt af socialistisk och radikal agitation. Men, dess ursprung må vara huru grundlöst som helst, den är själf icke mindre verklig för det och lika hinderlig för försvarssakens rätta ordnande.

Det enda, som kan bryta detta hinder, är en klar insikt om försvarets nödvändighet. Men just här brister det. De väljarmassor, som nu fått politisk rösträtt, ha intet förstånd på och intet intresse för utrikespolitik eller öfverhufvud statsangelägenheter, såvida dessa icke direkt beröra deras egen lilla intressesfär. Häruti ligger den demokratiska utvecklingens våda. Och ännu värre blir det, om kvinnorna skulle få allmän rösträtt, för att ej nämna valbarhet till riksdagen. Jag fruktar, det då blefve så godt som omöjligt att få ett ordentligt försvar till stånd, oaktadt eller kanske äfven därför att de ej bära den personliga bördan. Utom den felande insikten uti och intresset för slika ting hos det stora flertalet kvinnor liksom hos mängden af nytillkomna manliga röstberättigade ligger hos dem äfven naturen emot.

Det hämnar sig att försvarssaken blifvit en partifråga. Det vore emellertid orätt, att lasta högern härför. Den har i denna sak handlat icke som parti utan i hela landets intresse och som dess representant. Det är vänstern, som gjort den till partifråga — alldeles som om försvaret vore till blott för Första kammaren och högern. Men liksom vår Herres sol lyser öfver både goda och onda, så är ock försvaret till för oss alla, fattiga som rika, vänster som höger. Det är bitter nödvändighet och den klara insikten härom, men sannerligen icke för egen del eller för nöjes skull, som högern varit och är försvarsvänlig. Men högern har icke lyckats öfvertyga hela folket om denna nödvändighet och får under vänsterns kritik ej så många med sig, som sakens genomförande kräfver. Vänsterns ledande män ha icke ens velat allvarligt samarbeta med högern uti senaste stora försvarskommitté, hvars betänkande för öfrigt tagit mer intryck af denna situation än för saken är nyttigt.

Härmed har vänstern i realiteten tagit ansvaret för försvaret på sig. Man kan säga, att så skett redan vid senaste val till A. K., då den segrade framför allt i försvarskritikens tecken. Men det var då väljarskarorna, som omedelbart handlade och gåfvo

utslaget. Nu ha ledarne själfve gifvit ett besked, som vunnit allmänt gillande inom partiet. Det beskedet har ansvar med sig. Det förefaller då riktigast, att med det själftagna ansvaret äfven uppgiften öfvertages. Vänsterns ledande män få söka taga de massor med sig vid försvarets ordnande, som följt dem vid kritiken däraf. Det är intet litet ansvar och ingen ringa uppgift, som därmed kommer att påläggas den borgerliga vänstern — den andra är utom räkningen. Men den har så velat, när den hindrat högern därifrån. Må den blott visa, att den har såväl viljan som förmågan att göra hvad göras hör. Därvid må gärna reformer företagas såsom försvarsdepartementens sammanslagning och krigslagarnes omarbetning, naturligen utan att den nödiga lydnadsplikten äfventyras. Däremot duger det ej att belasta sjöförsvaret med föråldrade fartygstyper (D-typen). Men framför allt förslår ej »ett demokratiskt försvar», såsom termen lyder, af annat slag än den konsekvent genomförda allmänna värnplikten med ett år för infanteriet och något längre för specialvapnen samt utbildning af reservbefäl ibland de värnpliktige. Ty endast ett så ordnad försvar blir på en gång billigt och starkt samt motsvarar det politiska läge, hvaruti vårt land för närvarande befinner sig.

* * *

Sedan ofvanstående skrivits har remissdebatten i riksdagens kamrar ägt rum. Den rörde sig, hvad den borgerliga vänsterns män beträffar, uteslutande om försvaret. Ingen, som öfverhufvud har någon blick för den utrikespolitiska ställningen, lär hafva tagit del däraf utan en känsla af djup beklämning.

Försvaret har aldrig i högre grad neddragits till en partifråga än då skedde. Man upprepade programmens villomeningar om värnpliktens större börda för menige man m. m., hvilket dock är mindre att fästa sig vid, men samtidigt förordades ett milissystem efter Schweiziskt mönster som rätta formen för vårt försvar, och detta af ingen mindre än det liberala samlingspartiets erkände chef. Han räckte därmed försvarsnihilismen en hand, som den icke lär försumma att mottaga och göra sig till godo vid höstens val. Ty så var talet menadt. Det afsåg icke endast stunden utan vädjade till sommarens valstrider. Mer än någonsin skall sålunda småfolkets

obenägenhet för ett ordnad försvar tagas till plattform för dessa val. Därigenom grusas det hopp, man kunde hysa, att den borgerliga vänstern skulle hjälpa till att besegra denna obenägenhet och flytta försvarssaken upp på ett högre plan. Ansvaret för försvarets ofullkomlighet, hvarom ofvan talats, hvilat nu mer än någonsin på denna vänster, men uppgiften att afhjälpa densamma har, så vidt jag kan se, den själf genom sin främste taleman afsagt sig.

Den sociala olycksfallsstatistiken.

Af

Fil. d:r N. V. E. Nordenmark.

Den sociala olycksfallsstatistiken afser dels att lämna insikt om de skilda yrkenas olika farlighet till tjänst för sträfvandena att förminska arbetets faror, dels att lämna olycksfallsförsäkringsanstalterna försäkrings-tekniskt material vid beräkning af premier, premiereserver och livräntetabeller; därjämte bör denna statistik så anordnas, att den kan lämna lagstiftarne ledning vid affattningen af hithörande sociala lagar.

Det är endast i några få länder, som man hittills kunnat åvägabringa en rationellt ordnad och fullt tillfredsställande statistik på detta område. Möjligheterna för att utföra en dylik statistik sammanhänga på det intimaste med det sätt, på hvilket den sociala olycksfallsförsäkringen bifvit ordnad. I de länder, där försäkringen är obligatorisk, erbjuder ej utförande af denna statistik några större svårigheter, särskildt där försäkringen ombesörjes af statliga centrala organ eller fackliga sammanslutningar. En fullt tillfredsställande social olycksfallsstatistik finnes därför endast i Tyskland, Österrike, Nederländerna och Norge.

Frågan om ordnandet af den sociala olycksfallsstatistiken, särskildt med hänsyn till en internationell sådan, har varit föremål för behandling vid flere af de senaste internationella arbetareförsäkringskongresserna och vid det internationella statistiska institutets sammanträden, och ett samarbete i frågan mellan dessa bägge institutioner har etablerats genom af dem tillsatta kommitéer, hvilka bestå af delvis samma personer.

Vid den internationella arbetareförsäkringskongressen i Wien 1905 behandlades frågan om ordnandet af den sociala olycksfallsstatistiken i flere till kongressen inlämnade afhandlingar. En synnerligen värdefull och intressant utredning i saken utgör Ministerialrat Dr. Julius Kaan's rapport till denna kongress. Den österrikiska olycksfallsstatistiken är ju äfven för närvarande den erkändt främsta, och förtjänsten häraf torde i icke ringa mån tillkomma Dr. Kaan.

Ur Dr. Kaan's afhandling vid Wienkongressen må följande refereras.

Olycksfallsstatistiken bör, säger Dr. Kaan, angifva antalet olycksfall, deras orsaker, art och följder, allt i förhållande till det observerade antalet personer på sådant sätt, att det erhållna resultatet kan användas för tekniska studier i termens allmänna betydelse samt därjämte för arbetet att förebygga olycksfall.

Den internationella statistiken bör begränsa sig till att registrera yrkesolycksfallen och bland dessa till dem som ge rätt till ersättning, hvarvid anspråket på ersättning likväl ej skall riktas direkt mot företagaren, utan bör ske hos en försäkringsinstitution eller en annan inrättning, som öfvertagit ersättningskyldigheten.

Då man jämför den äldre olycksfallsstatistiken i de land, där man sedermera infört obligatorisk försäkring, med den statistik, som utförts efter den obligatoriska försäkringens införande, så finner man att de siffror, som angifva olycksfallsfrekvensen, äro betydligt högre i senare än i förra fallet. Orsaken härtill är den, att en fullständig anmälan af alla inträffade olycksfall blott kan erhållas, om anmälan är förbunden med något materiellt intresse. Detta materiella intresse existerar endast i fråga om olycksfall, som medföra rätt till ersättning.

Kaan anser därför, att en del restriktioner vid materialets uppsamlande äro nödvändig. I de land, där ej obligatorisk försäkring finnes, ställes fordran på ersättning ofta direkt till företagaren, emedan en stor del olycksfall icke täckes af försäkring. I dylika fall är det svårt att erhålla säkra uppgifter i alla punkter af statistiskt intresse. Uppgörelsen mellan arbetsgifvaren och arbetaren taga ofta karaktären af en vänskaplig öfverenskommelse. Dylika fall, då försäkring ej föreligger, böra uteslutas från stati-

stiken, och vill man upptaga dem, måste man i varje fall skilja dem från det öfriga materialet.

Uppgifter rörande olycksfall böra därför upptagas endast från officiella institutioner och kassor samt privata försäkringsinrättningar.

Nödvändigt är äfven att så exakt som möjligt erhålla uppgift om antalet arbetare under observation. Härvidlag räcker icke alls en uppskattning af medelantalet arbetare i allmänhet, utan erfordras uppgift om antalet arbetsdagar. (Vollarbeiter, ouvriers-types, unités ouvrières, årsarbetare).

Vidare hör materialet icke slutgiltigt bearbetas förr än två eller bättre tre år efter observationstidens slut, emedan varaktiga följder af olycksfall kunna konstateras med någon säkerhet ofta först, då afsevärd tid förflutit efter olycksfallet.

I Sverige utföres för närvarande olycksfallsstatistik inom tvenne ämbetsverk, i K. Kommerskollegiets afdelning för arbetsstatistik och i Riksförsäkringsanstalten. Den senare är naturligtvis nödsakad att för sin verksamhet bearbeta sitt erfarenhetsmaterial för uppgörande af premietariffer, beräkning af dödlighetstabeller m. m. Denna statistik grundar sig på ett observationsmaterial, som framgått ur försäkring och som sålunda har ett materiellt intresse bakom sig. Materialet blir därför fullständigt och exakt och lämnar en tillförlitlig bild af förloppet.

Utom denna för Riksförsäkringsanstaltens behof nödvändiga och i de flesta fall tillräckliga statistik utföres, som sagdt, inom Kommerskollegiets arbetsstatistiska afdelning ett försök till olycksfallsstatistik, som grundar sig på anmälningar af olycksfall i arbete från arbetsgifvarne.

Den historiska anledningen till upprättande af denna fristående statistik är följande.

Vid 1903 års riksdag föreslog K. Maj:t, att sjukkassestatistiken skulle förläggas till Riksförsäkringsanstalten. Riksdagen, som ansåg, att Riksförsäkringsanstalten ej vore en myndighet med *speciell*¹ statistisk kompetens, föreslog i skrifvelsen till K. Maj:t,

¹ Kurs. af författaren.

att sjukkassestatistiken borde anförtros åt Kommerskollegiets afdelning för arbetsstatistik. I sammanhang härmed tillade Riksdagen i sin skrifvelse, att det vid uppgörande af premiatariffer och dylikt måste vara af betydelse för Riksförsäkringsanstalten, att en så vidt möjligt är tillförlitlig statistik öfver sjukdoms- och dödlighetsförhållandena inom olika arbetsklasser kommer till stånd, hvarför det synes ligga i Riksförsäkringsanstaltens eget intresse, såväl att de inkommande uppgifterna angående sjukkasseväsendet underkastas en fullständigare statistisk bearbetning, än den anstalten själf torde kunna verkställa, som ock att statistiken öfver sjukkassornas verksamhet sättes i samband med statistiken angående olycksfall i arbetet genom att anordnas och upprättas af samma institution, som skulle komma att besörja sistnämnda statistik.

Med anledning af denna Riksdagens skrifvelse beslöt K. Maj:ts den 30 okt. 1903, att sjukkassestatistiken skulle utarbetas inom Kommerskollegiets afdelning för arbetsstatistik samt föreslog för Riksdagen år 1904, att denna afdelning jämväl skulle utarbeta en olycksfallsstatistik på grundvalen af anmälningar direkt från arbetsgifvarne.

De hufvudsakliga motiven för denna anordning uppgafs vara, att olycksfallsstatistiken vore samhörig med sjukkassestatistiken och att en dylik statistik vore af betydelse för Riksförsäkringsanstalten för dess »premieberäkningar». Denna K. Maj:ts framställning godkännes äfven af Riksdagen.

Hufvudmotivet för denna statistiks förläggande till Kommerskollegium synes sålunda hafva varit det, att Riksförsäkringsanstalten för densamma skulle sakna *speciell* statistisk kompetens. Emellertid förhåller det sig nu så, att inom Riksförsäkringsanstalten finnes en särskild statistisk och försäkringsteknisk byrå, där den speciella kompetensen för statistik i försäkringstekniskt syfte måste vara tillfinnandes. Vid tiden för detta Riksdagens beslut satt äfven som chef för denna byrå en af samtidens förnämsta matematici och försäkringsteknici. Ja, han hade äfven i en följd af år inom försäkringsinspektionen utfört sjukkassestatistiken. Uppenbart är ju, att statistik af det slag, som här är i fråga, förutsätter speciella försäkringstekniska insikter, hvilka näppeligen äro tillfinnandes inom Kommerskollegiets afdelning för arbetsstatistik. Härtill

kommer, att inom Riksförsäkringsanstaltens försäkringstekniska och statistiska byrå måste, oberoende af den i Kommerskollegiet utarbetade, en olycksfallsstatistik under alla förhållanden uppgöras för att fylla anstaltens behof i detta afseende.

Det återstår då att undersöka, huruvida den nu förefintliga anordningen af en särskild inom Kommerskollegiet utförd olycksfallsstatistik fyller den uppgift, som i socialt och statistiskt hänseende tillkommer densamma, samt huruvida denna statistik kan äga betydelse för Riksförsäkringsanstalten och tjäna, såsom Riksdagen i sin skrivelse å 1903 uttryckte saken, till ledning vid »dess premieberäkningar». På dessa frågor måste svaret, såsom af det följande framgår, blifva obetingadt nekande.

Hvad då till en början angår den rent sociala och statistiska sidan af Kommerskollegiets olycksfallsstatistik, så tillåter jag mig att skärskåda densamma i ljus af de kriterier, som ofvan blifvit efter en af samtiden förnämsta auktoriteter på området, Dr. Julius Kaan, angifna. Äro sålunda de insamlade premiäruppgifterna, på hvilka statistiken bygges, homogena, fullständiga och exakta; kan en exakt insikt om antalet årsarbetare erhållas och kunna slutligen olycksfallens följder säkert konstateras, följas och evalveras?

För insamlandet af premiäruppgifterna användes följande procedur.

Enligt § 1 i kungl. kungörelsen den 17 november 1905 skall hos polismyndigheten skriftlig anmälan göras angående hvarje olycksfall, som medför arbetsoförmåga utöfver tre dagar och som träffar arbetare, som afses i lagen den 10 maj 1889 angående skydd mot yrkesfara eller i lagen den 5 juli 1901 angående arbetsgifvares ersättningsskyldighet. Dylig anmälan skall, om möjligt vara åtföljd af läkarebetyg. Polismyndigheten har nu att öfversända dessa anmälningar till yrkesinspektör, resp. bergmästare, hvilka i sin ordning skola ingifva dem till Kommerskollegiets afdelning för arbetsstatistik. På sextionde dagen efter olycksfallet skall en efteranmälan göras rörande den skadades tillstånd, hvarvid om möjligt nytt läkarebetyg skall bifogas, om den skadade aflidit eller fortfarande lider men af olycksfallet. Har den skadade blifvit återställd eller af skadan aflidit före den 60:de dagen, skall sådan efteranmälan då omedelbart göras.

Arbetsgifvare i verksamhet, som afses i lagen den 5 juli 1901, skall enligt § 8 i samma kungörelse ingifva dylik anmälan i två exemplar till polismyndigheten. Det ena exemplaret öfversändes af denna till yrkesinspektören eller bergmästaren, det andra till Konungens Befallningshafvande, Polismyndigheten är därjämte skyldig att ofördröjligen underrätta Riksförsäkringsanstalten om skadetillfället, då den skadade är i anstalten försäkrad.

Det är sålunda en ganska vidlyftig och för arbetsgifvarne besvärlig anordning för primäruppgifternas insamlande. Arbetsgifvare som afses i lagen den 5 juli 1901 och hafva sina arbetare försäkrade äro sålunda i allmänhet nödsakade att utskrifva trenne anmälningar, två till polismyndigheten och en till försäkringsanstalten (vid försäkring i Riksförsäkringsanstalten endast i fråga om försäkring från 4:de dagen). Härom vore väl emellertid föga att säga, om verkligen denna anmälningsplikt till polismyndigheten blefve gjord i full utsträckning och om denna anordning sålunda vore fullt effektiv.

Att anmälningsskyldigheten ofta ej fullgöres, erkännes äfven af Kommerskollegiet (se sid 38 och 39 i »Olycksfall i arbete år 1906»). Emellertid anser Kommerskollegium, att »den ofullständighet, som på detta sätt gjort sig gällande med afseende på anmälningspliktens fullgörande, i hufvudsak endast torde gälla i fråga om olycksfall af lindrigare beskaffenhet, men att däremot svårare olycksfall i de allra flesta fall torde hafva blifvit i författningens ordning anmälda». Men härom har man skäl att hysa ganska stora tvifvel, och af det följande framgår det, att en lika stor procent af de svårare olycksfallen som af de obetydligare aldrig komma till Kommerskollegiets kännedom.

Att beräkna antalet årsarbetare hos anmälningspliktige arbetsgifvare är för närvarande omöjligt. Emellertid har i det följande gjorts en uppskattning med ledning af en del förefintliga uppgifter och erfarenhet på området. Anmälningspliktiga äro, såsom ofvan angifvits, arbetsgifvare, som inbegripas i yrkesfarelagen den 10 maj 1889 och olycksfallsersättningslagen den 5 juli 1901. Man torde kunna säga, att i stort sedt alla arbetsgifvare, som afses i den förra af dessa lagar äfven falla under den senare, hvarför en undersökning af antalet arbetare hos anmälningspliktige arbets-

gifvare reducerar sig i hufvudsak att beräkna antalet ersättningsberättigade arbetare enligt lagen den 5 juli 1901.¹

Ett dylikt försök till uppskattning af arbetare i anmälningspliktiga yrken ger följande resultat

Antal årsarbetare i:		
den egentliga industrien och bergsbruket ²		285,808
mindre handverksmässig industri	(uppskattning)	15,000
skogsafverkning och flottning	d:o	2,000
lastning och lossning	d:o	3,000
byggnadsarbeten	d:o	10,000
gas- elektricitets-vattenledningsarbeten	d:o	3,000
järnvägs- och spårvägsdrift, järnvägsanläggningar	d:o	50,000
diverse arbeten	d:o	11,192
		Summa 380,000

Denna uppskattning får väl anses snarare vara för låg än för hög. Under år 1906 anmäldes genom polismyndigheterna hos Kommerskollegium 15,041 olycksfall. Med antagande af ofvan angifna siffra för antalet årsarbetare i verksamhet, som åligger anmälningsskyldighet, skulle olycksfallsfrekvensen rörande skador, som medfört arbetsoförmåga utöfver 3:dje dagen, uppgå till endast ungefär 4 procent, en siffra, som äfven öfverensstämmer med Kommerskollegiums egen beräkning i yrken, för hvilka kollegiet anser sig äga kännedom om antalet årsarbetare. Enligt Riksförsäkringsanstaltens erfarenhet, som hvilat på ett exakt och fullständigt material, då detta grundar sig på ett, såsom Kaan uttrycker saken, materiellt intresse, utgjorde antalet *ersatta* olycksfall under åren 1904—1907 bland 81,525,9 års arbetare med rätt till ersättning från och med 4:de dagen efter olycksfallet 6,490³ stycken eller ungefär 8 procent, d. v. s. en dubbelt högre siffra än Kommerskollegiets. Riksförsäkringsanstaltens erfarenhet torde äfven öfverensstämma med de enskilda försäkringsanstalternas. Antalet hos Kommerskollegiet under år 1906 anmälda olycksfall borde

¹ Här af följer äfven att anmälan om olycksfall i allmänhet skall ske i två exemplar och att bestämmelserna i K. Kungörelsen den 17 nov. 1905 kunde afsevärdt förenklas genom att sammanföra de olika slagen af anmälningsplikt till en enda.

² Se »Olycksfall i arbete 1906» sid. 40.

³ Håri ingår ej olycksfall, som medfört döden.

därför säkerligen ha uppgått till omkring 30,000, om anmälningsskyldigheten öfverallt blifvit fullgjord. Ej mycket öfver halfva antalet olycksfall kommer sålunda till kollegiets kännedom.

Man skulle nu möjligen kunna invända att i försäkringsanstalterna de ofarligaste yrkena icke blifva i samma grad representerade som de farliga, hvarför försäkringsanstalterna, så länge försäkringen är frivillig, böra uppvisa en högre siffra för olycksfallsfrekvensen än hvad en på anmälningsskyldighet grundad statistik förete. Undersöker man emellertid huru stor procent af försäkringsbeståndet inom Riksförsäkringsanstalten tillhör de mindre farliga riskerna, finner man samma siffra, som hos de hos Kommerskollegium anmälningsskyldiga. Till de mindre farliga yrkena kunna räknas.

Yrken	Antal årsarb. i Riksf. anst. 1904—1907.	Antal årsarb. i riket enl. Kommerskoll.
Textilindustri	5,101,8	30,491
Beklädnadsindustri	2,077,1	15,468
Närings och njutningsämnesindustri	8,329,2	27,853
Pappersindustri ¹	3,871,4	8,364
Kemisk-teknisk industri ²	1,174,6	9,448
	Summa 20,554,1	91,624

Sålunda utgör antalet årsarbetare i Riksförsäkringsanstalten i dessa ofarliga yrken (20,554,1) ungefär 25 % af hela antalet årsarbetare (81,525,9); under det att antalet årsarbetare i hela riket i dessa yrken (91,624) utgör 24 % af hela antalet årsarbetare (380,000), för hvilka anmälningsskyldighet förefinnes. Detta visar, att fördelningen af riskerna i Riksförsäkringsanstaltens statistik är ungefär densamma som i Kommerskollegiets. Erfarenheten visar dessutom, att arbetsställen med god arbetsledning och fullgoda skyddsanordningar i högre grad använda sig af försäkringen än företag, där dessa förhållanden lämna åtskilligt öfrigt att önska. Härtill kommer att vid den gjorda jämförelsen angående olycksfallsfrekvensen har i fråga om Riksförsäkringsanstalten användts antalet ersatta, ej anmälda, olycksfall, hvarjämte olycksfall, som medfört döden, här uteslutits, under det att i Kommerskollegiets statistik antalet anmälda olycksfall blifvit anförda. Gör man slutligen en jämförelse

¹ Exklusive pappersbruk och trämassfabriker.

² Exklusive industri med explosiva varor.

förelse inom skilda yrken framstår samma skillnad en skillnad som ofta ter sig större i mindre farliga yrken, något som följande siffror ådagalägga:

Yrke	Olycksfallsfrekvens	
	Riksförs. anst. ‰	i Kommerskoll. ‰
Tobaksfabriker	13,1	4,2
Metallindustri	79,3	46,1

Att ej heller de svårare olycksfallen blifva i full utsträckning anmälda, utan att äfven här ungefär endast 50 % af dessa komma till Kommerskollegiets kännedom, framgår likaledes genom jämförelse med Riksförsäkringsanstaltens erfarenhet. Af de ofvan anförda, hos Kommerskollegiet anmälda 15,041 olycksfallen utgjorde 13,906 sådana, som föranledde öfvergående arbetsoförmåga eller invaliditet under 10 % och 766 invaliditet på 10 % eller därutöver. Af 14,672 dylika olycksfall föranledde sålunda 5 % till en invaliditet af 10 % eller högre. Samma procentsiffra framgår äfven ur Riksförsäkringsanstaltens material; af 6,490 olycksfall af samma kategori föranledde 313 eller 4,8 % invaliditet af 10 % och därutöver. Då de hos Kommerskollegiet anmälda olycksfallen borde ha uppgått till minst 30,000, så borde 5 % af dessa eller omkring 1,500 olycksfall i stället för 766 ha blifvit anmälda, hvilka skulle ha medfört en invaliditet på 10 % eller därutöver.

Anmälningarne i fråga såväl om de svårare som de obetydliga olycksfallen fullgöras sålunda ej i tillräcklig utsträckning och någon kontroll öfver deras fullgörande kan ej heller åvägbringas. De ur detta material härledda siffrorna blifva därför för små och vilseledande. Härtill kommer att dessa af arbetsgifvarne för enbart statistiskt ändamål lämnade skadeanmälningar sällan blifva så fullständiga och upplysande som dem, hvilka såsom grund för ett skadeståndsanspråk göras hos försäkringsanstalt. Att på dessa på dylikt sätt insamlade primäruppgifter söka bygga en användbar statistik är därför ogörligt.

Lika otillfredsställande äro äfven de genom efteranmälan inhämtade uppgifterna om olycksfallens följder. De inkommande uppgifterna angående invaliditetsgraden äro ej med hvarandra jämförbara. I de fall uppgift om invaliditetsgrad lämnas, har

den i visss fall bestämts af Riksförsäkringsanstalten, i andra fall af enskild försäkringsanstalt och i andra fall genom öfverenskommelse mellan parterna eller genom domstol. Olika kompetens och intressen spela härvid en stor roll, hvarför de af olika personer gjorda uppskattningarne ej kunna jämföras med hvarandra¹. I de fall då upplysning om invaliditetsgraden ej blifvit lämnad, har Kommerskollegiet att med de till buds stående, ofta ofullständiga uppgifterna (oklara läkarebetyg, arbetsgifvarnes ofta på höft gjorda uppskattning angående invaliditetsgraden i den s. k. efteranmälan) själf att söka bestämma densamma.

Nödvändigt är äfven att i många fall kunna följa utvecklingen af ett skadefall betydligt längre tid än som ligger inom möjlighetens område för Kommerskollegiet. Kaan uppställer härvidlag fordran, att skadefallen skola följas två eller bättre tre år efter olycksfallet. I Sverige kunna skadeanspråk resas och ersättningarne höjas och sänkas inom två år, efter det ersättning blifvit bestämd.

Af stor vikt är äfven kännedomen om antalet arbetare under observation, antalet årsarbetare. De siffror Kommerskollegiet härvidlag kan erhålla, äro ej heller säkra och tillförlitliga. För bergshandteringen och industrien i egentlig mening lämnas uppgift om antalet dagsverken, men med hänsyn till erfarenheten från försäkringens praktik har man rätt att misstänka att dessa siffror, åtminstone i företag, som ej ha sina arbetare försäkrade, ej äro alltid så säkra. Någon uppgift i nämnda hänseende erhålles ej alls i öfriga yrken — exempelvis stufverirörelse, järnvägsdrift, byggnadsverksamhet, skogsafverkning, mejerier etc. Redan för försäkringsanstalter möter det stora svårigheter och kräfver nogrann kontroll att få exakta uppgifter uti detta afseende, men ligger ej ett materiellt intresse bakom anmälningarne, så måste de naturligtvis blifva synnerligen osäkra.

Det är sålunda uppenbart att den i Kommerskollegium ut-

¹ Som exempel på huru olika uppskattningarne angående invaliditetensgraden sålunda kunna blifva må exempelvis anföras: fullständig blindhet å ett öga, då synen å det andra saknas, värdesättes af Riksförsäkringsanstalten till 80%; i flera fall har dylik invaliditet blifvit uppskattad till endast 20% eller som blindhet å ett öga.

förda olycksfallsstatistiken icke tillfredsställer de fordringar, som från social och statistisk synpunkt måste ställas på densamma.

Vid all statistik måste man vidare oeftergiffligt fordra att den utföres och behandlas af experter på området. Statistik för försäkringstekniskt ändamål måste sålunda utföras af försäkringstekniskt skolade personer. Kommerskollegiet har hittills knappast haft tillgång till någon dylik. Utan ingående kännedom om olycksfallsförsäkringens behof och teknik samt om försäkringens matematiska teori kan ej olycksfallsförsäkringens statistik tillfredsställande behandlas. För beräkning af premierna, klassificering af riskerna och beräkning af premiereserv är det äfven nödvändigt att statistiken lämnar kännedom om dödligheten bland invaliderna och andra lifrättetagare. Härom kan ej den i Kommerskollegiet utförda statistiken lämna besked.

Kommerskollegiets statistik kan sålunda tydligen ej tjäna Riksförsäkringsanstalten till någon ledning vid uppgörande af premietariffer (»premieberäkningar»), något som ju från början tyckes för Riksdagen ha varit ett af hufvudskälen för igångsättande af denna vidlyftiga och för arbetsgifvarne genom anmälningsskyldigheten besvärliga statistiska apparat. Riksförsäkringsanstalten är därför fortfarande uteslutande hänvisad till sin egen erfarenhet och måste enbart bygga sina beräkningar på eget material, hvilket från försäkringsteknisk synpunkt är enhetligt och homogent. Ju mer Riksförsäkringsanstaltens verksamhet har utvidgats, har äfven dess material blifvit allt mer och mer fullständigt, ehuru i vissa yrken detta material ej ännu kan anses fullt tillräckligt, men så småningom torde väl de viktigaste behofven såväl i socialt som försäkringstekniskt hänseende på området kunna tillfredsställas.

Anser man emellertid att Riksförsäkringsanstaltens material ej är tillfyllestgörande, så vore väl den enklaste metoden för att afhjälpa här förefintlig brist den, att detsamma kompletterades utifrån i en eller annan form. Men att utföra olycksfallsstatistik i två olika ämbetsverk måste anses vara slöseri med medel¹ och

¹ Kostnaderna för sjuk- och olycksfallsstatistiken inom Kommerskollegium beräknades för år 1911 förutom medel för bestridande af tryckningskostnader till 24,588 kronor.

arbetskraft. Skulle man nu emellertid anse nödvändigt att komplettera Riksförsäkringsanstaltens material, — härom kan nog olika meningar råda — så att detsamma blefve fylligare, så måste man emellertid på detta nya material fasthålla de fordringar, som i det föregående blifvit uppställda, så att samtliga primäruppgifter grunda sig på ett materiellt intresse.

De proportionella valen och partibeteckningen.

Af

Fil. lic. **Hugo Reuter.**

Då i vårt land rösträttsfrågan äntligen vann sin lösning och riksdagen år 1907 antog som hvilande ett förslag om allmän röst-rätt i förening med proportionella val till båda kamrarna, förefanns visserligen ett rätt lifligt intresse för själfva den metod, på hvil-ken det proportionella valsättet hvilade, men dock ingalunda så stort och så ingående, som man hade kunnat vänta sig; och en hel del felaktiga uppfattningar om metoden voro därför icke säll-
synta. Sålunda tillmättes »den fria gruppen» på en hel del håll en synnerligen stor betydelse, medan däremot partibeteckningen mera ansågs som ett tämligen oväsentligt påhäng, som ju visserligen kunde tagas med, då den i alla händelser icke gjorde någon skada.

På huru helt annat sätt betraktas icke numera dessa ting! »Den fria gruppen» har ohjälpligt förlorat sitt förra anseende, under det att partibeteckningen under valhandlingarnas gång framträdtt som det bärande, det konstitutiva elementet i hela metoden.

Partibeteckningens införande föreslogs i svenska riksdagen första gången år 1904 i en motion i Andra kammaren, väckt af dåvarande Göteborgsrepresentanten, direktör Hj. Setterberg (mo-
tion n:r 229). Herr Setterberg förnyade sin motion vid 1905 års riksdag (motion n:r 246). I den senare motionen framhålles med samma styrka som i motionen året förut partibeteckningens be-
tydelse, men för öfrigt afviker i detaljerna denna motion från den förra.

Partibeteckningen väckte, då den af herr Setterberg först före-
slogs, att börja med föga uppmärksamhet. Antiproportionalistiska

tidningsorgan anmärkte ironiskt, att felet med förslaget var, att därmed den föreliggande metodfrågan gjordes »alltför lätt»; man hade tydligen så länge vant sig vid de invecklade matematiska beräkningarna vid diskussionen om det proportionella valsättet, att en dylik förenkling måste förefalla skäligen misstänkt. Hela saken hade sannolikt fallit alldeles i glömska, om icke Nya Dagligt Allehanda i ett par omfattande ledande artiklar i april 1904, sedan riksdagsmännens påskferier voro till ända, i kraftigt väckande ordalag påpekat det nya förslagets förtjänster. Vi kunna icke underlåta att citera några uttalande ur tidningens artikel den 7 april 1904. De lyda:

»De stora tekniska förtjänsterna hos det proportionella valsystem, som K. M:t framlagt i anslutning till rösträttskommittéens förslag, ha förut varit beröda. Det låter sig dock ej bestridas, att vissa anmärkningar kunna riktas mot detsamma, särskildt från den synpunkten, att det förefaller den menige valmanen alltför inveckladt och gör det för honom till en omöjlig sak att med någorlunda säkerhet beräkna verkan af den röst, han afger. — Bland de rösträttsmotioner, som af enskilda riksdagsmän väckts vid årets riksdag, finnes en, som i detta afseende visar en väg till lösning af svårigheterna — en väg så slående enkel, att den nästan påminner om Columbi ägg. Det är Göteborgsrepresentanten direktör Hj. Setterbergs förslag om *ettnamnsmetod med partibeteckning*. Detta verkligt genialiska förslag går ut på, att valmannen, oberoende af det antal representanter, som skall väljas, på sin sedel skriver blott *ett* namn samt förser sedeln med viss partibeteckning. Vid sammanräkningen räknas hvarje partis röstsedlar för sig; fördelningen mellan dem af de platser, som vid valet skola besättas, sker efter principen *valkvot och största öfverskott*, och slutligen bestämmas partiernas representanter efter vanlig beräkning af majoriteten bland de namn, som förekomma på partiets valsedlar. Vi kallade förslaget genialiskt; detta beundrande uttryck är motveradt af den utomordentliga säkerhet, hvarmed metoden absolut automatiskt verkställer partigrupperingen. Icke en enda röst blir bortkastad, intet parti kan genom obehörig decapitering blanda sig i ett annat partis inre angelägenheter, och ingen meningsgrupp inom valkretsen, som är tillräckligt betydande, behöfver riskera att blifva orepresenterad».

Utän det aldrig svikande stöd, som Nya Dagligt Allehanda gaf åt partibeteckningens idé, hade sannolikt partibeteckningen i nuvarande stund varit ett ord endast, ett tomt och liföst begrepp, okänt och obeaktadt t. o. m. af forskarne i bibliotekens gömmor. Ty det är att märka, att tidningen stod att börja med alldeles

ensam om sin mening: den hade icke endast den antiproportionalistiska pressen mot sig utan äfven proportionalismens främsta organ.

Tillämpas partibeteckningen i andra länder än i Sverige?

Som bekant ha de proportionella valen icke ännu vunnit något allmänt insteg i Europas stater, och särskildt ha de stora kulturstaterna ställt sig afvaktande inför detta spörsmål; i Frankrike har dock reformen stått på dagordningen under de sista åren. Men i de länder, som infört det proportionella valsättet, tillämpas detsamma i allmänhet *utan* partibeteckning.

Såvidt jag kunnat utröna, är det endast på tre håll i Europa proportionella val förekomma i förening med partibeteckning. Härmed syftas på:

1) bestämmelserna för val till stora rådet i kantonen Tessin enligt lagen den 24 nov. 1891 med ändring den 2 dec. 1892,

2) lagen om de norska kommunalvalen den 27 juli 1896 och

3) vallagen för storfurstendömet Finland den 20 juli 1906.

Låt oss då något närmare undersöka bestämmelserna för hvar och ett af dessa tre valsystem i hvad de afse partibeteckningen.

I kantonen Tessin tillgår valet till stora rådet på sådant sätt, att hvarje parti för sig uppgör sin kandidatlista. Hvarje sådan lista erfordrar dock för sin giltighet officiell bekräftelse därutinnan, att den måste vara undertecknad af minst 10 röstberättigade och vara inlämnad till valkretskommissarien 10 dagar före valet. När partilistan öfverlämnas till kommissarien, bestämmes listans beteckning. Därefter undergå listorna en ytterligare officiell behandling, hvari ingår, att kommissarien låter trycka samtliga från valkretsen inkomna partilistor. Dagen före valet erhåller hvarje röstberättigad ett tryckt exemplar af alla listorna jämte valsedlar in blanco med partiernas beteckningar.

De norska kommunala vallagarne förutsätta i allmänhet majoritetsval, men valen kunna också förrättas enligt proportionell metod, om ett visst enligt lag bestämdt antal valmän så önskar. I detta fall inlämnas till »valgstyret» förslag till vallistor på lagligt fastställd dag, hvilka för att kunna komma under ompröfning

måste vara undertecknade af minst 10 valmän. »Hvert forslag maa have en overskrift, som angiver, fra hvilken gruppe det udgaar». Sedan listorna granskats, offentliggöras de af »valgstyret» som officiella vallistor, hvarje lista med öfverskrift angifvande partiet, valtid, valkrets och förslagsställares namn. Vid valet är dock den enskilde valmannen icke bunden af dessa partilistor utan kan rösta med s. k. »vild» valsedel, d. v. s. en valsedel med namn, som icke finnas upptagna på någon af partilistorna.

I vallagen för storfurstendömet Finland stadgas rörande de proportionella valen till landtdagen, att om valmän i en valkrets till ett antal af minst 50 genom en af dem undertecknad skrift sammanslutit sig för visst landtdagsmannaval samt i skriften nämnt den eller de personer, om hvilkas väljande de enats, sådan valmansförening skall vara berättigad att hos valkretsens centralnämnd anhålla, att föreningens kandidatlista offentliggöras och införes i de valsedlar, hvilka inom valkretsen vid valet skola användas. Sådan skrift skall innehålla bemyndigande för minst en af föreningens medlemmar att vara föreningens ombudsman i saken. »Skriften får också angifva det allmänsträfvande, hvilket föreningen anser böra förverkligas, eller viss lösen, som betecknar föreningens uppfattning i någon allmän fråga». En viss bestämd tid före valet förredragas och granskas de ansökningar, som inkommit från valkretsarne. Hvarje förenings kandidatlista förses öfverst med ordningsnummer, under ordningsnumret införes föreningens hemort och »dess allmänsträfvande eller lösen, om sådan finnes angifven». Sedan låter centralnämnden trycka valsedlarne; på hvarje valsedel finnas samtliga partilistor upptagna.

Om vi nu något närmare studera de förhållanden, under hvilka partibeteckningen kommit till användning i nämnda tre valsystem, så tror jag, att våra svenska väljare vid jämförelsen ha all anledning att draga en suck af lättnad öfver att de slippa allt det tvång, hvarmed dessa utländska valförrättningar äro förenade. Såsom bevis på, huru bestämmelserna åtsnöra valmännens frihet, kan följande framhållas:

1) Kandidatlista skall för att kunna användas vid valet vara officiellt granskad och godkänd; undantag synas de »vilda» valsedlarne i Norge utgöra.

2) En valman har följaktligen icke rättighet att rösta på andra personer än dem, som stått uppförda på de officiella kandidatlistorna (med ofvan nämnda undantag).

3) Icke hvilken kandidatlista som helst godkännes, utan för dess godkännande fordras bland annat, att den skall vara under-tecknad af ett visst antal väljare (i Tessin och Norge 10, i Finland 50 till antalet).

4) Förslagen till kandidatlistorna skola för granskning inlämnas till vederbörande valmyndighet på en viss i lag bestämd dag (i Tessin minst 10 dagar före valet, i Norge före midten af november och i Finland 31 dagar före valet).

5) Valmyndigheten ombesörjer tryckning och offentliggörande af vallistorna.

Det är alldeles uppenbart, att partibeteckningen i dessa tre nämnda valsystem *icke* ingår som en väsentlig del, utan är egentligen endast att betrakta som en skäligen betydelselös etikett, som utan nämnvärd olägenhet kunnat få försvinna. Andra än officiellt underskrifna listor med officiellt granskade namn få öfver hufvud icke förekomma vid dessa val, och därmed äro ju listorna med deras på förhand noga bestämda namn redan så grundligt »betecknade», att någon ytterligare beteckning synes vara alldeles öfverflödig. Att förse listorna med uppgift om valtid, valkrets, förslagsställares namn, partinamn, ordningsnummer, föreningens hemort och hvad allt det kan vara kan under sådana förhållanden möjligen för vederbörande valförrättare vara af något intresse, men för valmannen är allt detta fullständigt öfverflödigt, då han naturligtvis endast behöfver kasta en blick på de en gång för alla fastställda kandidatnamnen på någon af de officiella listorna för att veta, hvilket parti den representerar. Det är sålunda icke den åsatta partibeteckningen, som skapar listans karaktär af partilista, ty denna karaktär har den *oberoende* häraf.

Slutligen är att observera, att själfva uttrycket partibeteckning förekommer hvarken i den norska eller den finska lagen. I den norska lagen har man uttrycket »overskrift som angifver fra hvilken grupe» etc., i den finska lagen talas om angifvande af föreningens »allmänsträfvande eller lösen». Detta är vissesligen

af mindre betydelse men är så till vida karaktäristiskt, som det synes visa, att något behof af en teknisk term här icke föreligger.

Hvilken helt annan uppgift och betydelse har då icke partibeteckningen, sådan den tillämpas i det svenska proportionella valsystemet! Långt ifrån att vara en tom rubrik, ett löst appendix till metoden är den svenska partibeteckningen af sådant värde för densamma, att utan partibeteckningen hela systemet faller i sår, tillspillogifves. »Den fria gruppen» kan borttagas, rangordningsregeln och reduktionsregeln ersättas med andra förfaranden, men partibeteckningen kan icke elimineras, ty därigenom skulle systemet förlora all styrsel och stadga: partibeteckningen är systemets ryggrad och därför oundgänglig.

Utlandets s. k. partibeteckningar erfordra — som nyss är framhållet — för att få användas vid valtillfällena officiellt inregistrerande hos vederbörande valmyndighet och få därigenom en starkt byråkratisk karaktär. Hos oss däremot befatta sig myndigheterna icke det allra minsta med hvilka beteckningar valmännen samla sig under, icke heller hvilka namn de sätta upp på sina listor: val af partibeteckning blir helt och hållet valmännens egen affär. Den svenska partibeteckningen har därför till skillnad från allt hvad utländsk partibeteckning heter ett kraftigt demokratiskt kynne. Och det vittnar onekligen om oförskräckthet hos regering och riksdag att i strid mot de så ofta åberopade »exemplen från utlandet» införa ett valsätt, där såväl partibeteckningen som vallistorna i öfrigt befriats från hvarje skynt af officiell sanktion. — Som vi veta ha landets lagstiftande myndigheter icke haft anledning att ångra, att de satt detta stora förtroende till den väljande befolkningens förmåga och sunda omdöme.

Den svenska partibeteckningen är sålunda icke en kopia af någon utländsk förebild utan innebär ett fullt originellt svenskt uppslag, som gör, att våra proportionella val tillhöra en alldeles fristående och egenartad typ, som icke har sitt motstycke i något land, där proportionella val blifvit införda.

Huru har partibeteckningen hos oss verkat? Har den visat sig medföra några olägenheter vid de val med proportionellt valsystem, som förekommit under 1910?

Att döma af offentliga uttalanden har partibeteckningen i allmänhet fungerat på ett sätt, som endast förtjänat loford; man har talat om mönstergill uppslutning kring partibeteckningarna o. s. v. Emellertid bör denna sak granskas närmare. Vi hålla oss därvid till landstingsmannavalens verkningar, hufvudsakligen med ledning af den sakrika redogörelse för dessa val, som lämnats af fil. lic. O. Palme i hans nyligen utkomna arbete »Undersökning om den proportionella valmetoden vid 1910 års landstingsmannaval».

Staffel och andra slarffel vid utskrifning af partibeteckningen kunna förbigås såsom mindre väsentliga; det är ju orinligt att af en valmetod begära, att den skall lära valmännen rättstafning, om de icke kunna denna konst förut. Dylika brister blifva naturligtvis allt sällsyntare, ju mera valmännen vänja sig vid detta valsätt.

Då partibeteckningen först föreslogs i riksdagen af herr Setterberg, anmärkte konstitutionsutskottet mot densamma, att den icke innehölle »någon garanti emot valmissbruk genom användande af oriktig partibeteckning». Teoretiskt har denna anmärkning bemötts; återstår att se, huru det vid partibeteckningens tillämpning i praktiken ställt sig med denna sak, då ju denna anmärkning mot beteckningen är den enda, som ännu har något intresse. Jag citerar lic. Palmes sammanfattande uttalande på sid. 209:

»Den form af valmanöver, hvilken väckt mest uppseende och blifvit mest omordad, är förvisso antagande af ett annat partis partibeteckning. Vi hafva ofvan redogjort för ett flertal dylika fall. Af hvad ofvan visats torde framgå, att sådana manövrer i de flesta fall visat sig fullständigt onödiga, de hafva icke åstadkommit någon förändring uti partifördelningen, endast försakat, allehanda obehag».

Nu kan ett parti, då det vill rösta med ett annat partis beteckning, göra detta antingen efter öfverenskommelse med detta andra parti eller också utan sådan öfverenskommelse. Det förra tillvägagångssättet är naturligtvis fullt lojalt och har också vid 1910 års landstingsmannaval användts i en del fall. Det måste ju erkännas som en förtjänst hos metoden, att den medgifver ett sådant samgående af partier under gemensam beteckning, äfven

om den reella valutan däraf är skäligen mager. Om däremot ett parti utan förutgången öfverenskommelse innästlar sig under ett annat partis beteckning, är detta visserligen föga lojalt. Dock må härvid med skärpa framhållas, att det icke *med säkerhet* kunnat konstateras, att dylik fullt hemlig usurpation af ett annat partis beteckning ägt rum vid 1910 års landstingsmannaval. Och det ligger i sakens natur, att vid dessa val ett hemligt begagnande af ett annat partis beteckning svårligen kan förekomma. Redan i herr Setterbergs motion 1905 framhålles, att det illojala användandet af partibeteckningen kräfver för att *möjligen* lyckas, att det sker obemärkt, »hvilket», säger han, »vid dessa val med deras agitation är hardt när otänkbart». Detta är sagdt om riksdagsmannavalen men gäller också landstingsmannavalen.

Med i ordets fulla mening *falsk* användning af beteckningen måste väl förstås sådant förfarande, då ett parti använder sig icke af ett närstående utan af ett fiendligt partis beteckning, i. ex. om socialdemokrater skulle använda högerens beteckning eller vice versa. Beträffande denna sak skall blott erinras, att i samtliga de fall, som lic. Palme omnämner rörande röstning med annat partis beteckning, är det fråga om en allians mellan liberaler och socialdemokrater, icke i ett enda fall om allians mellan socialdemokrater och konservativa.

Slutsatsen blir sålunda, att partibeteckningen vid 1910 års landstingsmannaval verkat *väl* och att risken för missbruk af partibeteckningen är så försvinnande liten, att man icke behöver taga någon hänsyn därtill. Och ju mer det blir känt, att valmännen bäst gagna sina intressen genom att *icke* reflektera på att antaga ett annat partis beteckning, dess mindre skola i framtiden dylika försök förekomma.

Men Gäfleborgsvalet! Har icke där partibeteckningen lidit ett fullständigt nederlag?

Gäfleborgsvalet var onekligen en sorglig historia, men det är att märka, att ju utgången visade, att det fint uttänkta knepet misslyckades. Partibeteckningen bestod sålunda äfven här den extraordinärt starka påkänningen. Men låt oss i alla fall antaga, att en socialdemokrat verkligen blifvit invald i Första kammaren

medelst falsk användning af högerns beteckning, med tillhjälp sålunda af högerröster. Hvad skulle följden blifvit? Man kan vara viss om, att den usurperade partibeteckningen skulle med sin hämnd förföljt den valde ända in i kammaren: man tänke sig hvilken smälek — och hvilken *berättigad* smälek — en sådan representant skulle nödgats utstå i alla sina politiska göranden och låtanden!

Dock skall villigt erkännas, att vid val till Första kammaren kan i något *mycket* sällsynt fall förfalskning af partibeteckningen förekomma, en olägenhet, som lätt bör kunna afhjälpas. Vid andra val, framför allt vid val till Andra kammaren, torde sådan förfalskning vara praktiskt taget utförbar eller resultatlös.

Partibeteckningen har till fullo motsvarat deras förhoppningar, som väntat sig idel goda verkningar af dess införande.

Men den proportionella valmetoden består som bekant icke endast af partibeteckning utan också af en hel del andra element. Af dessa må först nämnas den s. k. »fria gruppen». Den har visat sig vara så godt som helt och hållet onödig: valmännen ha icke mycket brytt sig därom. Den fria gruppen har egentligen endast kommit till användning i några enmansvalkretsar(!); detta är nog så betecknande. Att den fria gruppen bör afföras från vårt valsystem ju förr dess hellre torde vara uppenbart. I detta fall kan man säga, att den svenska regeringen gått före på reformstråten med godt exempel, i ty att den proportionella valmetod, som i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag gäller för val till riksdagens utskott, utesluter den fria gruppen. Möjligen har Kungl. Maj:t vidtagit denna åtgärd på grund af den kritik, som redan då den fria gruppen först föreslogs, riktades mot densamma.

Vi öfvergå till andra delar af den gällande metoden, särskildt till kombinationen af rangordningsregeln och reduktionsregeln. Här ha vi systemets verkligt sjuka punkt. De skedda landstingsmannavalen, sådana de i verkligheten utfallit, innebära i sig själfva en så förkrossande förkastelsedom öfver valmetoden i denna del, att en genomgripande reform på dessa punkter framstår som en trängande nödvändighet. Vi nöja oss här med att

citera några »slutord» af lic. Palme efter en förutgången detaljerad undersökning af ifrågavarande sak. Han säger bland annat sid. 140:

»De anförda exemplen torde med full tydlighet visa, att det på förevarande område nu rådande tillståndet icke gärna kan få fortfa- ra. De visa, att det i många fall är för den enskilde valmannen fullständigt omöjligt att veta, huru han bör skriva sin valsedel, att beräkna, om han för ett visst namn skall räkna med rangordningsregeln eller reduktionsregeln som bestämmande faktor. De visa, att äfven om sådana beräkningar i en del fall kunna anställas, dessa ofta äro svåra nog. Det är lätt nog att efter ett vals resultat säga: den åtgärden var ändamålsenlig, den var det icke; de borde hafva gjort så och icke så. Före ett val äro sådana omdömen icke så lätta att fälla. Icke desto mindre kan konstateras, att vissa åtgärder alltid äro ägnade att motverka sitt ändamål; de anförda exemplen torde visa, att hit främst står att räkna uppflyttande af ett namn på ett mindre antal sedlar eller tryckande af spränglistor med vissa namn öfverst, detta utan motsvarande strykning af resp. hufvudlistors öfriga namn. Och vi konstatera än en gång, att alla dessa missgrepp hafva sitt ursprung uti den öfverskattning af rangordningens betydelse, hvilken mycket allmänt vid valen gjort sig gällande. På en del håll hade tvifvelsutänksamt valresultatet blifvit ett sannare uttryck för valmännens önskemål, därest dessa utan hänsyn till rangordning och partidisciplin röstat endast på de namn, de ville få valda, d. v. s. skrivit valsedlar hvar och en efter sitt hufvud. På en del håll har, såsom flera exempel visa, endast en eller två valmän vågat sig på en sådan tilltagsenhet, medan partiet i öfrigt följt rangordningsprincipens och partidisciplinens bud om absolut enighet; följden har blifvit, att dessa en eller två valmän helt och hållet bestämt valens utgång.»

Jag skall vidare be att få fästa uppmärksamheten på en annan stor brist, som vidlåder den nuvarande metoden: den tidsutdräkt och det oerhörda besvär, som äro förenade med röstsammanräkningen. Jag tar som exempel stadsfullmäktigevalet i Stockholm våren 1910. Enligt uppgift, som jag erhållit från en vid tillfället tjänstförrättande rådman, varade röstsammanräkningen i hvar och en af andra och femte valkretsarne i två dagar, den ena dagen från 10 f. m. till omkring 9 e. m., den andra dagen från 10 f. m. till 6 à 7 e. m. Vid hvarje sammanräkningsförrättning voro 14 personer sysselsatta, hvarjämte räknemaskiner användes. Om man sålunda tänker sig, att röstsammanräkningen för en af dessa kretsar varit uppdragen åt en enda person, så skulle han, äfven om han haft hjälp af räknemaskiner, behöft öfver en månad för detta arbete med 8 timmars intensivt arbete

per dag! Och detta endast för val af några få personer i en enda valkrets! Det betänkliga ligger icke så mycket i själfva tidsutdräkten utan däri, att man aldrig kan känna sig fullt tryggt i fråga om resultatets riktighet: man blir hänvisad till, att räkne-maskinerna äro noggrant justerade o. d. En röstsammanräkning bör naturligtvis kunna ske hastigt och på sådant sätt, att en kontroll, om den skulle behövas, kan med lätthet företagas. Äfven från röstsammanräkningens synpunkt tarvas sålunda oafvisligen en förändring af metoden.

Vi utgå sålunda från, att en reform af den gällande metoden för proportionella val är nödvändig. I hvilken riktning bör denna reform gå? Ja, därom har diskussionen knappast kommit i gång ens, men förr eller senare måste denna fråga tagas upp. Som ett litet bidrag till ämnets utredning må efterföljande få tjäna. Härvid må bemärkas, att jag särskildt tänkt på landstingsmannavalen, icke på riksdagsmannavalen. Jag hyser icke det minsta tvifvel om, att beträffande valen till Andra kammaren någotdera af de förslag, som herr Setterberg i sina ofvan nämnda motioner framställt, vore vida att föredraga framför den af riksdagen antagna metoden.

När man talar om proportionella val, förstår man ju därmed vanligen en proportionalitet mellan de olika partierna inom valkretsen: *partierna* skola blifva proportionellt företrädde. Detta är hvad man skulle kunna kalla den *enkla* proportionaliteten. Under rösträttsstridens dagar tänkte och talade man så godt som utslutande om denna enkla proportionalitet. Man reflekterade mindre öfver, att proportionaliteten *mellan* partierna skulle kunna utvidgas eller öfverbyggas genom en proportionalitet i andra planet så att säga, nämligen genom proportionsval äfven *inom* partierna, hvarigenom icke endast partierna blefve representerade i förhållande till sin styrka utan också den eller de af dessa partier, som ägde att välja mer än en kandidat, finge utse dessa kandidater efter proportionell metod. Den proportionella metod, som tillämpas hos oss, är, som alla veta, dubbelt proportionell i denna mening.

När man ställes inför uppgiften att reformera den nuvarande metoden, synes det mig, att man först kommer riktigt till bott-

nen af problemet, om man uppställer frågan: är denna dubbla proportionalitet nödvändig vid våra allmänna val? Skulle man icke kunna nöja sig med en blandning af valsätten på sådant sätt, att proportionell metod användes för att bestämma, *huru många* kandidater hvarje parti skulle utse, men majoritetsmetod för att utrona, *hvilka* personer hvarje parti skulle välja?

Spörsmålet leder öfver till ett annat: *när* framträder öfver hufvud inom ett parti behöfvet af att partiets kandidater utses genom proportionell metod? Svaret torde icke kunna blifva annat än detta: ett dylikt behof föreligger, när inom ett parti finnes en själfständig meningssammanslutning af sådan styrka, att den — utan att dock vilja bryta partisamhörigheten — skulle kunna under därför lämpade omständigheter tillsätta sin egen kandidat (eventuellt flera); i annat fall saknas tydligen hvarje rimlig anledning för partiet att utse kandidater medelst proportionellt valsätt. Om sålunda inom ett parti förekomma en del smärre fronderier, yttrande sig i strykningar och hvarjehanda omkastningar af namnen, som dock allesammans hålla sig inom nu nämnda gräns, då blir ett proportionellt val inom partiet obehöfligt, ja, meningslöst. I sådant fall blir naturligtvis resultatet riktigast och *rättvisast*, om valet får verkställas enligt majoritetsmetod. Man kan t. o. m. våga påstå, att om ett proportionellt valsätt företages i ett fall sådant som det nämnda, äfventyrar man att förrycka den rättvisa, som majoritetsvalen här i sig själfva skulle skipa: det uppstår då lätt en afvigvärd och farlig proportionalism.

Från dessa synpunkter kan det tyckas, som skulle en reform af metoden lättast kunna ske därigenom, att hvarje parti inom sig utsåge sina kandidater enligt majoritetsmetod.

Det finns visserligen mycket, som talar för ett sådant förslag. Men det har dock sina olägenheter. Det kan ju icke bestridas, att sådana majoritetsval i vissa fall skulle kunna leda till majoritetsförtryck gent emot en betydande oppositionsgrupp, som kanske med proportionsval skulle kunna välja egen kandidat. Så synnerligen stor är visserligen icke heller i detta fall faran, ty den nämnda oppositionsgruppen ägde alltid den utvägen att uppträda som särskildt parti under egen partibeteckning. Men då är att märka, att det är svårt, för att icke säga omöjligt, för en

meningssammanslutning inom ett parti — som kanske därtill är spridd öfver ett vidsträckt område — att beräkna sin numerär, såväl i och för sig som i förhållande till andra sammanslutningar.

Sammanfatta vi det nu sagda, så borde alltså, då partiet står relativt enigt om sina kandidater, majoritetsmetod komma till användning, men då en grupp inom partiet skulle vilja — utan att närmare känna sin numerär — välja en representant för gruppen, borde proportionsval tillämpas. Problemet blir sålunda tämligen invecklad, då vid det ena tillfället majoritetsmetod, vid det andra tillfället proportionsmetod skulle vara mest på sin plats och gifva det rättvisaste utslaget.

Lösningen af föreliggande problem — en reform af nu gällande proportionella valmetod — synes kunna gifvas i 3 ord: *partibeteckning med grupp-beteckning*. Vi skola söka att något utreda innebörden af dessa ord.

När det här talas om »parti» och »grupp» utgår jag från — i enlighet med ett språkbruk, som synes hålla på att stadga sig — att parti är det mera omfattande begreppet, grupp det mindre omfattande; särskildt förstår jag med det senare uttrycket en grupp inom partiet.

Vid tillämpning af partibeteckning med grupp-beteckning skulle naturligtvis partibeteckningen ha fullständigt samma användning som den för närvarande har; om partibeteckningen behöfver därför icke här ordas.

Liksom partibeteckningen är en beteckning för partiet, så skulle grupp-beteckningen blifva beteckningen för särskild grupp inom partiet. Huru jag tänkt mig användningen af partibeteckning med grupp-beteckning torde bäst åskådliggöras med ett litet exempel.

Jag tänker mig ett landstingsmannaval inom den valkrets, som utgöres af städerna Alingsås, Ulricehamn och Åmål, och att valet förrättas medelst partibeteckning och grupp-beteckning. Vidare antages, att 4 landstingsmän skola utses och att inom valkretsen 2 partier täfla med hvarandra, det större under partibeteckningen »Moderata listan», det mindre under partibeteckningen »Frisinnade» (alldeles som förhållandet f. ö. var vid valet 1910). Högern gör sig förhoppning om att kunna besätta 3 af platserna, och de

olika orsintressena göra, att de moderata valmännen i Alingsås önska ha en Alingsåsbo vald, de moderata Ulricehamnarna vilja representeras af en person från Ulricehamn, och de moderata väljarne i Åmål söka att få en representant från Åmål. Med den nuvarande metoden kan detta visserligen lyckas, om slumpen är ovanligt god, men med större tillförsikt om en lycklig utgång skulle de olika städernas moderata väljare kunna gå till val, om de fingo rösta med partibeteckning och grupp-beteckning. De moderata valmännen i Alingsås skulle då äga rätt att på sina sedlar öfverst skrifva partibeteckningen »Moderata listan» och därunder grupp-beteckningen, exempelvis »Alingsåsgruppen», Ulricehamnarne skulle skrifva »Moderata listan» och »Ulricehamnsgruppen» och valmännen i Åmål »Moderata listan» och »Åmålsgruppen». Vid röstsammanräkningen skulle som vanligt sedlar med samma partibeteckning föras tillsammans och hvarje parti erhålla rätt att välja sitt bestämda antal landstingsmän i förhållande till sin numerär. Af de moderata sedlarne skulle Alingsåsgruppen räknas för sig, upptagande exempelvis 4,600 röster, Ulricehamnsgruppen för sig med t. ex. 2,400 röster och Åmålsgruppen för sig med låt oss säga 2,600 röster samt eventuellt icke-grupp-betecknande moderata sedlar för sig till en särskild grupp med t. ex. 20 röster. Grupperna skulle erhålla platser i proportion till sin storlek. Resultatet blefve att hvar och en af de 3 städerna erhöle en moderat representant.

Detta exempel torde vara tillräckligt belysande. Om inga grupp-betecknade sedlar förekomme, skulle valet verkställas med vanlig majoritetsmetod. Om någon grupp vore så stor, att den kunde välja mer än en representant, skulle dessa personer äfvenledes utses enligt majoritetsmetod. Till förste suppleant skulle inom partiet den utses, som skulle ha blifvit vald, därest partiet haft rätt att utse en representant utöfver de ordinarie.

En sådan metod är ju utomordentligt enkel. Den synes mig ägnad att afhjälpa *alla* de många och betänkliga olägenheter, som vidlåda den nuvarande metoden. Röstsammanräkningen enligt denna metod äfven inom valkretsar med ett mycket stort antal röstande skulle kunna göras nästan »i en handvändning». Slumpen, som med den nuvarande rangmetoden härskar nästan

allsmäktigt över valen, skulle fråntagas våldet. Den nuvarande rangmetodens kardinala fel att för valmannen så godt som omöjliggöra ett riktigt bedömande af, huru han bör på effektivaste och ändamålsenligaste sättet skriva namnen på sin sedel, skulle afhjälpas: han behöfde icke handla så att säga i blindo utan precis så, som han önskade att fördela den honom tillkommande röstkraften, skulle hans röstning verka.

En reform af metoden, sådan jag här tillåtit mig föreslå, får icke betraktas som en doktrinär konstruktion. Liksom partibeteckningen sökt lösningen af de proportionella valens problem icke på de matematiska formlernas väg utan så att säga på det historiskt-politiska planet, så gäller det också beträffande grupp-beteckningen, att den refererar sig till och söker sin styrka i faktiskt och historiskt förefintliga förhållanden. Härvid må i första rummet erinras om, att det kan vara af vikt, att vid dessa val jämte de politiska äfven de skilda ortsintressena så långt möjligt blifva företrädade inom landstinget. Jag föreställer mig nämligen, att om partibeteckning med grupp-beteckning skulle komma till användning, partibeteckningen i regel komme att angifva valmännens politiska ståndpunkt, grupp-beteckningen däremot ortsintressena, åtminstone inom vissa valkretsar.

För min del har jag allvarligt sökt tänka mig in i hvilka olägenheter grupp-beteckningen skulle kunna medföra, men måste sanningsenligt tillstå, att jag icke lyckats uttänka *någon enda* sådan olägenhet.

Jag föreställer mig, att grupp-beteckningen, som endast är en följdriktig utveckling af partibeteckningens idé, kan vara förtjänt af att åtminstone tagas i öfvervägande, då frågan om en reform af den proportionella valmetoden på allvar kommer upp. Full aktuell blir sannolikt icke denna fråga förr än nyvalen till Andra kammaren afslutats ¹.

¹ Sedan denna uppsats skrifvits, finner jag af redogörelserna för motionerna vid årets riksdag, hvilket stort intresse frågan om en reform af den prop. valmetoden väckt inom skilda riksdagkretsar, detta som följd af de fel som vidlåda densamma och som ju förr dess hellre böra afhjälpas.

Vårt proportionella valsätt.

Af

August Lindman.

I. Behöfver det reformeras?

Ända sedan frågan om införande af proportionella val först ställdes under diskussion i vårt land, ha meningarna om desammas lämplighet varit mycket skarpt divergerande. Å ena sidan ha de betecknats såsom medförande en rent idealisk rättvisa i fråga om olika partiets kraf att bli representerade. Å andra sidan har man framhållit, att den invecklade tekniken ovillkorligen skulle ha till följd, dels att utgången af valet lätt blir en annan än man afsett, dels att möjlighet gifves till allehanda valknep.

Ny aktualitet erhöi diskussionen efter det uppseendeväckande första-kammarvalet för Gäfleborgs län förliden höst. Valet blef som bekant öfverklagadt, och i viss mån blef resultatet genom regeringsrättens utslag korrigeradt, men oafsedt detta kvarstår en svår oegentlighet, hvilken man från början insåg ej skulle kunna ändras: Genom socialdemokraternas tilltag att segla under falsk flagg beröfvades liberalerna en plats i kammaren.

I pressen blef denna sak bedömd på mycket olika sätt. Medan man på vissa håll sökte lägga hela skulden på socialisterna, påstodo andra med lika stor tvärsäkerhet, att felet måste sökas hos systemet. Ja, icke ens de saknades, som med anledning af det skedda voro färdiga att förklara hela det proportionella valsättet odugligt.

Om man nu efteråt försöker att opartiskt klarlägga detta virrvarr af åsikter, kan man inte gärna undgå att konstatera, att

sanningen här såsom oftast ligger midt emellan eller kanske rättare på både ena och andra sidan. Såsom öfverskriften anger, är det icke meningen att här ingå på en allsidig utredning af i detta sammanhang berörda frågor. I stället vilja vi begränsa oss till hvad som rör själfva valmetoden, ty det förefaller svårt att alldeles tillbakavisa den uppfattningen, att möjligheten af sådana missbruk som det ifrågavarande måste bero på någon svaghet hos systemet själf.

Under meningsbytet framkommo också några förslag till förbättringar af den gällande valmetoden. Det var fråga om officiella partibeteckningar och kandidatlistor, om utsträckning af den s. k. rangordningsregeln vid tillsättning af platserna inom partierna. Men strax efteråt förklarades från auktoritativt håll, att reformer sådana som dessa troligen skulle komma att mediöra olägenheter af annat slag, och att det vore säkrast att för närvarande icke hänge sig åt några förhoppningar i denna riktning.

Jämsides med detta kan ju emellertid sättas i fråga om icke i själfva beräkningssättet för platsernas fördelning *mellan* partierna kunna finnas ofullkomligheter, hvilka åtminstone i någon mån äro möjliga att afhjälpa. Denna speciella fråga skall i det följande bli föremål för vår uppmärksamhet.

*

Grundidéen för det proportionella valsättet i allmänhet är ju, att antalet representanter skall fördelas i direkt proportion till antalet röster inom de olika partierna. Fullkomlig proportionalitet uppnås därför gifvetvis endast i det fall, att rösternas antal inom hvarje parti utgör jämn mångfald af det antal, som efter lika delning belöper sig på hvarje representant. Om t. ex. tre personer skola väljas, kan fördelningen bli fullt proportionell, endast om väljargruppernas röststyrka utgör *jämmt* en eller två tredjedelar af sammanlagda röststyrkan eller ock alla väljarne äro ense.

Så jämmt fördela sig rösterna emellertid mycket sällan i verkligheten. Sedan den s. k. valkvoten uttagits en eller flera gånger ur de särskilda partiernas röstetal, kvarstår så godt som alltid af dessa ett öfverskott af röster, hvilka bli alldeles utan inflytande på valets utgång, och som därför från partiets synpunkt måste

betraktas såsom bortkastade. Dessa värdelösa röstöfverskott kunna ofta vara ganska betydande, ibland kunna de stiga till nästan samma storlek som den använda valkvoten.

Sådana röstförluster bli naturligen mest kända om de träffa de svagare väljargrupperna, under det att för de större en liknande förlust relativt taget blir mindre betydande. De förra komma härigenom i en mindre gynnsam ställning i förhållande till de senare, hvilket icke kan anses stå väl tillsammans med den proportionella rättvisans princip utan i stället måste betraktas som en brist i systemet.

I samma riktning synas erfarenheterna från det förut omtalade Gäfleborgs-valet peka. I verkligheten utgjorde ju de frisinnade det största partiet af de tre, och enligt den vanliga beräkningen skulle de ha erhållit tre platser. Men genom sammanslagningen af de båda mindre partierna kommo nu dessa att enligt den lika beteckningen utgöra det större partiet med resultat, att de frisinnade, som nu utgjorde minoritet, förlorade en plats, och detta ehuru hvarje partis egen röststyrka var oförändrad.

Äfven dessa sakförhållanden synas gifva vid handen att det nu gällande systemet ger åt majoritetspartiet en extra förmån hvilken går utöfver den proportionella rättvisans gränser.

Denna egenskap hos valsystemet framträder äfven med stor tydlighet i den statistiska bearbetningen af de under år 1910 verkställda landstingsmannavalen. Enligt denna statistik hade det moderata partiet samlat 49,2 % af samtliga på landsbygden afgifna röster och 55,9 % af de i städerna afgifna. Då hela antalet valda landstingsmän utgjorde resp. 955 och 262, borde de moderata enligt proportionell fördelning erhållit resp. 470 och 146 eller sammanlagdt 616 representanter. Vid valen fingo de dock ej mindre än 666 alltså 50 representanter eller drygt 8 % flera, än hvad de enligt partiets storlek skulle haft. Socialdemokraternas röststyrka åter utgjorde på landsbygden 15,1 % och i städerna 14,8 % af samtliga rösterna. Mot dessa %-tal svara resp. 144 och 38 eller sammanlagdt 182 representanter i landstingen. I verkligheten erhöello socialdemokraterna endast 123 platser. För detta, det för tillfället minsta af de deltagande partierna, uppstod således en röstförlust, belöpande sig till nära en tredjedel af partiets hela röststyrka

Ett valsysteem, som i sin tillämpning visar sådana brister, kan ju knappast kallas proportionellt. För att verkligen förtjäna detta namn behöfver det utvecklas. Det måste äga förmåga att noggrannare anpassa sig efter de verkliga förhållandena partierna emellan. Hvarje parti, det må vara stort eller litet, bör så vidt möjligt äga samma grad af sannolikhet att erhålla sin proportionella rätt.

För att kunna bedöma möjligheterna att erhålla ett i så måtto fullkomnadt valsysteem måste vi emellertid först söka förskaffa oss en mera ingående och allsidig kännedom om det nu gällande systemets verkningssätt under olika förutsättningar, särskildt med afseende på dess förhållande till den angifna proportionalistiska grundidéen. I det följande skola vi företaga en undersökning i detta syfte.

II. d'Hondts regel.

Till följd af de oberäkneliga växlingarna i de olika partiernas storlek blir det, såsom förut framhållits, endast i undantagsfall möjligt att ernå en fullkomligt proportionell representation. Men däraf följer också, att den i det föregående framställda proportionella grundidéen ej utan vidare kan apteras till praktiskt användbar valregel. Vid affattandet af sådana har man i stället måst taga fasta på just de nämnda röstväxlingarna och utstakat bestämda gränspunkter för desamma, hvilka gränspunkters passerande kvalificera för erhållande af visst antal representanter.

Att fixera sådana gränspunkter är också syftet med den valregel, som lagts till grund för det hos oss införda proportionella valsättet, och som går under namn af den *d'Hondtska regeln*.

Denna regel innebär som bekant, att om en grupp af valmän räknar mer än dubbelt så många röster som en annan grupp, så skall den förra gruppen erhålla två representanter innan den senare fått sin första. Ty den förra gruppen kan då tänkas uppdelad i två grupper, af hvilka hvar och en är större än den senare af de ursprungliga grupperna. Om den ena gruppen är mer än tre gånger så stark som den andra, skall den ha tre representanter, innan den andra fått en o. s. v.

Det måste medgifvas, att denna regel ger ett mycket öfvertygande intryck af att i görligaste mån tillgodose den proportionella rättvisan. Den anses ju också allmänt såsom teoretiskt oangriplig. Vi skola nu undersöka, huruvida det gifves hållbara skäl för en sådan uppfattning. För att erhålla en tillräckligt omfattande öfverblick af regelns praktiska verkningssätt, skola vi ej nöja oss med att såsom undersökningsmaterial använda blott några godtyckligt uppkastade siffror. Vi skola i stället begagna en pröfningsmetod, som inom vissa gifna allmänna förutsättningar omfattar alla tänkbara växlingar med afseende på röstfördelningen. Detta ändamål vinnes genom att vi koncentrera oss på att uppleta och studera gränfallen.

(För enkelhetens skull antages hela tiden, att hvarje valman äger en röst).

*

Till att börja med antaga vi såsom förutsättning, att endast tre personer skola väljas, och att valmännen gruppera sig i blott två olika partier A och B.

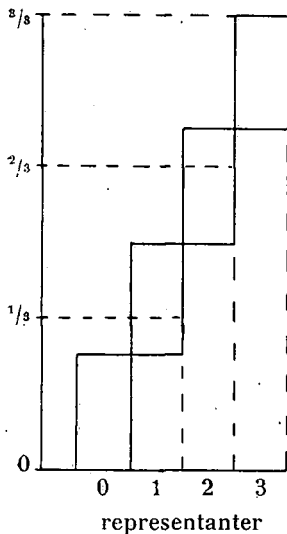
Om af hela antalet väljare $\frac{1}{4}$ hör till gruppen A, under det $\frac{3}{4}$ höra till gruppen B, så får enligt d'Hondts regel B två platser, innan A får någon. Vid tillsättandet af tredje man skall B:s röstetal divideras med 3, hvarigenom båda gruppernas jämförelsetal nu utgör $\frac{1}{4}$ af samtliga röster. För att tredje platsen skall tillfalla A, fordras således, att A disponerar öfver något mer än $\frac{1}{4}$ af den samlade röststyrkan.

Om A och B äro lika starka, få de naturligen till en början en representant hvar. Men härefter äro partiernas jämförelsetal åter lika stora. För att exempelvis gruppen A skall erhålla ytterligare en representant, är det sålunda nödvändigt, att gruppen omfattar något mer än halfva antalet valmän.

Enligt hvad som visades vid första gränsfallet, måste en grupp för att kunna besätta alla tre platserna inneha öfver $\frac{3}{4}$ af alla rösterna.

Här nedan visas i grafisk framställning, inom hvilka gränser röststyrkan hos ett visst parti kan växla vid tillsättande af hvarje särskildt antal representanter. Om antalet väljare inom en grupp

stannar under $\frac{1}{4}$ af hela antalet, får gruppen ingen representant, mellan $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{2}$ af hela antalet ger en, mellan $\frac{1}{2}$ och $\frac{3}{4}$ två, och öfver $\frac{3}{4}$ af hela antalet ger tre representanter.

De på detta sätt enligt d'Hondts regel uppdragna gränserna kunna nu anses ändamålsenliga endast under villkor, att medelvärdena af de bestämda variationsområdena öfverensstämman med en verkligt proportionell fördelning. En sådan innebär, såsom förut sagts, att en representant skall motsvaras af $\frac{1}{3}$ af de afgifna rösterna o. s. v. Dessa röstvärden anges på bilden genom prickade vågräta linjer.

Man finner genast, att de omtalade medelvärdena i områdena för röstetalens växling ej särdeles noga motsvarar de sistnämnda normalproportionerna. För en sådan motsvarighet är synbarligen undre gränsen för att få en representant betydligt för hög, hvaremot undre gränsen för att erhålla tre representanter är för låg.

*

För jämförelse skola vi äfven undersöka metodens verkningssätt under något mer komplicerade förutsättningar, t. ex. att sju platser skola tillsättas af en valkorporation fördelad på tre partier A, B och C.

Antag då först, att A och B utgöra vardera $\frac{1}{9}$ och C $\frac{7}{9}$ af hela antalet röstande. C får då sex platser, innan A och B fått någon. Men härigenom har C:s jämförelsetal efter division med 7 nedgått till likhet med A:s och B:s. För att A skall få en plats, (den återstående sjunde) fordras därför att disponera något mer än $\frac{1}{9}$ af hela antalet.

Om åter A har en röststyrka af nära $\frac{1}{4}$ samt B och C vardera $\frac{3}{8}$ af alla rösterna eller något mer, så få först B och C hvar sin plats. Därefter får A en plats och så återigen B och C hvar sin. Efter division med resp. 2 och 3 utgör nu A:s jäm-

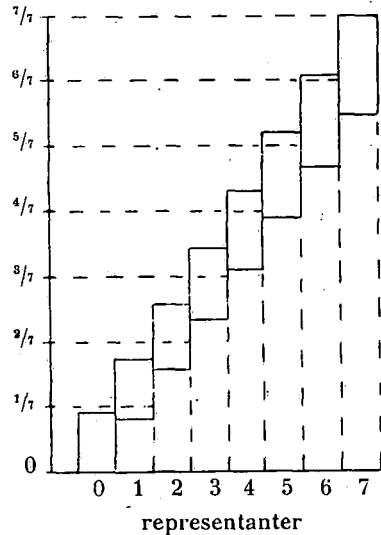
förelsetal nära $\frac{1}{8}$, under det B:s och C:s jämförelsetal utgöra jämt $\frac{1}{8}$ eller något däröfver. Dessa båda partier få således ännu en plats hvardera, medan A som dock äger nära $\frac{1}{4}$ af alla rösterna får åtnöjas med en plats.

För tillsättande af en plats kan sålunda röststyrkan variera mellan $\frac{1}{9}$ och $\frac{1}{4}$ af hela antalet. Enligt liknande beräkningar kan den för två platser växla mellan $\frac{2}{9}$ och $\frac{3}{8}$, för tre mellan $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{2}$, för fyra mellan $\frac{4}{9}$ och $\frac{5}{8}$, för fem mellan $\frac{5}{9}$ och $\frac{3}{4}$ och för sex mellan $\frac{2}{3}$ och $\frac{7}{8}$. För att erhålla alla sju platserna måste röststyrkan öfverstiga $\frac{7}{9}$ af sammanlagda antalet röster.

Dessa variationsområden jämte deras förhållande till de sant proportionella värdena åskådliggöres genom följande bild.

Äfven här visar det sig att undre gränsen för de lägre grupperna är för hög, för att medelvärdena skulle kunna öfverensstämma med normalproportionerna. Fordringarna för att nå upp i de högre rangklasserna äro däremot relativt lindrigare.

Båda de nu utförda undersökningarna bestyrka således samstämmigt det påstående, som gjordes i första afdelningen af denna uppsats, nämligen att systemet, sådant det för närvarande är beskaffadt, oskäligen gynnar de större partierna på de mindres bekostnad. Att detta missförhållande alls icke kan tillskrifvas några tillfälligt verkande faktorer utan verkligen har sin grund i själfva systemet, torde härmed också vara fullt bindande bevisadt.

III. Ett förslag till reform.

Om man frågar sig, hvarpå det innerst beror, att den till synes så förträffliga d'Hondtska regeln i den praktiska användningen kan verka så ojämnt, så kan svaret icke bli något annat än detta: Regeln, att efter hvart annat dividera partiernas röstetal med 2, 3,

4 ö. s. v. grundar sig på principen om en gemensam valkvot. Valkvoten är som bekant det största tal, som i de särskilda partiernas röstetal innehålles sammanlagdt lika många gånger, som antalet platser, det gäller att tillsätta, utvisar. Det antal platser, hvarje parti erhåller, blir då beroende af huru många hela gånger valkvoten kan tagas ur vederbörande partis röstetal. Med en sådan grundlag ligger det ju i sakens natur, att olägenheten af de först omnämnda röstöfverskotten ej kan undvikas. Och vidare: Till följd af dessa öfverskott måste valkvoten så godt som alltid göras betydligt mindre, än hvad som proportionellt vore det riktiga. Men fördelen af att partiernas röststyrka uppmättes med ett sålunda förminskadt mått, blir uppenbarligen multiplicerad, där valkvoten innehålles ett flertal gånger, d. v. s. hos de starkare partierna. Ja det kan till och med gå så långt, att de härigenom inbesparade rösterna bli tillräckliga att fylla måttet ytterligare en gång eller ett par.

Det är tydligen icke möjligt att komma ifrån dessa oegentligheter utan att helt öfverge själfva valkvotsteorien. Och följaktligen måste de därpå grundade divisionerna med 2, 3, 4 o. s. v. äfven förkastas. Då den röstreducering som ernås genom dessa divisioner ej visar sig tillräckligt verksam att skydda den proportionella rättvisan, måste ett nytt beräkningssätt utfinnas, hvilket vid tillsättandet af ett flertal platser från samma parti ställer större kraf på vederbörande partis röststyrka, eller med andra ord: åstadkommer en kraftigare reduktion af de största röstsummorna. Efterföljande beräkningar skola ådagalägga att man kommer idealet ganska nära, om man till divisorer använder endast de udda talen 3, 5, 7 o. s. v.

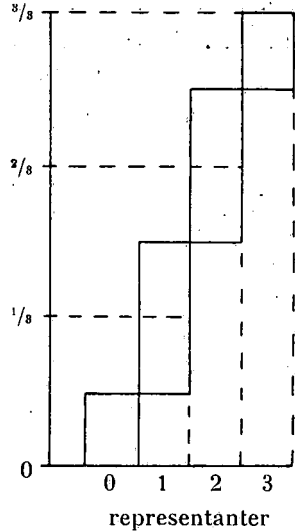
För att underlätta jämförelsen begagna vi icke blott samma undersökningsmetod utan äfven samma förutsättningar som i det föregående, alltså först att två partier A och B skola utse tre representanter.

Om vi antaga att A har $\frac{1}{6}$ af samtliga röster och B $\frac{5}{6}$, får B gifvetvis tillsätta första man. Efter att dess röstetal delats med 3, är B emellertid fortfarande öfverlägsen, hvarför äfven andra platsen tillfaller detta parti. När nu B:s ursprungliga röststyrka delas med 5, bli jämförelsetalen för de båda partierna lika stora, nämligen lika med $\frac{1}{6}$ af hela antalet. För att A skall erhålla

den återstående platsen, fordras här således, att partiet innehar något öfver $\frac{1}{6}$ af samtliga röstsedlarna.

Kommer gruppen öfver hälfta antalet, erhålls naturligen två platser, men den tredje uppnås ej, förrän gruppen disponerar mer än $\frac{5}{6}$ af hela antalet. De angifna gränsvärdena åskådliggöras grafiskt här nedan.

Oin man jämför detta diagram med det å sid. 42 framställda, finner man, att variationsområdena nu erhållit en sådan förändrad omfattning, att deras medelvärden fullkomligt sammanfalla med de proportionella normalvärdena. Genom liknande beräkningssätt kan man öfvertyga sig om att samma förhållande äger rum, huru många platser det än gäller att tillsätta, förutsatt att endast två partier deltaga i valet. Det kan sålunda med fullt skäl påstås, att så länge nämnda förutsättning är för handen, den föreslagna metoden verkligen fyller rättvisans strängaste kraf.

I samma mån partiernas antal ökas, uppstå emellertid också mer komplicerade förhållanden mellan dem med afseende på deras röststyrka. Det är därför på förhand klart, att samma idealiska enkelhet omöjligen kan vinnas, då metoden tillämpas på sådana fall. Vi öfvergå emellertid till att undersöka metodens verkningssätt under den andra af de förut uppställda förutsättningarna, nämligen att tre partier A, B och C skola välja sju representanter.

Vi antaga först, att A och B utgöra hvardera $\frac{1}{15}$ och C $\frac{13}{15}$ af samtliga väljare. Medan C undan för undan erhåller första t. o. m. sjätte platserna, divideras dess röststyrka med resp. 3, 5, 7, 9, 11, och 13. Då nu dess jämförelsetal reducerats till likhet med A:s och B:s, fordras således, för att A skall erhålla en plats, att denna grupp äger något mer än $\frac{1}{15}$ af alla röstsedlarna.

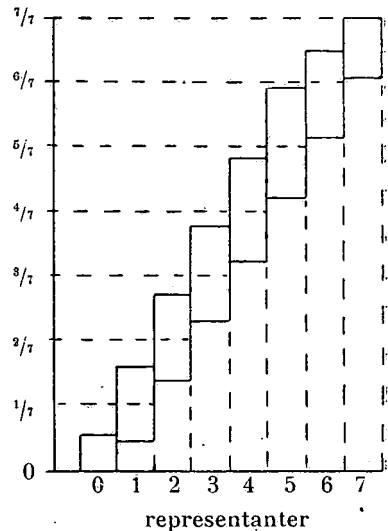
Antag åter, att A har nära $\frac{3}{13}$, B något mer än $\frac{5}{13}$ och C jämt $\frac{5}{13}$ af hela antalet. Sedan A fått besätta en plats samt B

och C hvardera två platser, delas den ursprungliga röststyrkan hos A med 3 och hos B och C med 5. Härefter äro emellertid B:s och C:s jämförelsetal fortfarande större än A:s, och följaktligen få dessa båda partier hvar sin af de två återstående platserna.

I båda de anförda fallen har A fått en representant, men dess röststyrka har härvid växlat mellan $\frac{1}{15}$ och $\frac{3}{13}$ af hela antalet. För två platser fordras enligt samma grunder mellan $\frac{3}{15}$ och $\frac{5}{13}$, för tre mellan $\frac{5}{15}$ och $\frac{7}{13}$, för fyra mellan $\frac{7}{15}$ och $\frac{9}{13}$, för fem mellan $\frac{9}{15}$ och $\frac{11}{13}$, för sex mellan $\frac{11}{15}$ och $\frac{13}{14}$ och för att få alla sju platserna mer än $\frac{13}{15}$ af hela antalet.

Grafiskt visas de nu nämnda gränsvärdena i nedanstående bild. Ehuru de uppkomna variationsområdenas medelvärden denna gång ej fullkomligt öfverensstämma med de proportionella normalvärdena, så är det dock uppenbart, att de i detta afseende komma idealt ofantligt mycket närmare än enligt den nuvarande beräkningsmetoden (jämf. sid 43). Särskilt må påpekas den betydande sänkningen af nedre gränsen för erhållande af en representant samt de ännu större höjningarna af krafven för de högsta antalen platser.

Dessa sistnämnda förändringar må isynnerhet uppmärksammas. De måste ju erkännas vara väl ägnade att förhindra det oproportionella gynnandet af de större partierna. En grupp, som omfattar *mindre* än $\frac{4}{7}$ af hela antalet, bör naturligtvis proportionellt ej erhålla *mer* än fyra platser af de sju. Såsom tydligt synes på sid. 43, har den dock enligt nuvarande bestämmelser möjlighet att få fem. Likaså kan med mindre än $\frac{5}{7}$ erhållas sex platser, och med mindre än $\frac{6}{7}$ af sammanlagda rösterna har ett parti möjlighet att besätta alla sju platserna. Betraktar man åter det sista diagrammet, skall man finna, att det föreslagna beräkningssättet alls icke lämnar rum för dylika oegentligheter. Att det

enligt detta ej skall vara lika lätt att stjäla platser från ett annat parti, förefaller till följd häraf otvifvelaktigt.

Till sist må nu pröfvas, huru denna metod skulle verkat vid det uti inledningen något berörda första-kammarvalet för Gäfleborgs län. Som bekant förfogade de frisinna öfver 22 röster, de moderate öfver 17 och socialdemokraterna öfver 13. Jämförelsetalen enligt den föreslagna metoden skulle, ifall partierna röstat hvar för sig, blifvit följande:

De frisinna.	De moderate.	Socialdemokrater.
22	17	13
$7 \frac{1}{3}$	$5 \frac{2}{3}$	$4 \frac{1}{3}$
$4 \frac{2}{5}$	$3 \frac{2}{5}$	

Då talet $4 \frac{2}{5}$ är större än $4 \frac{1}{3}$, skulle resultatet blifvit, att de frisinna erhöilo tre, de moderate två och socialdemokraterna en representant.

Genom den socialdemokratiska manövern kommo emellertid de båda mindre partierna att vid röstsammanräkningen framstå såsom ett parti. Jämförelsetalen måste därför i stället blifva:

De frisinna.	De moderate.
22	30
$7 \frac{1}{3}$	10
$4 \frac{2}{5}$	6
	$4 \frac{2}{7}$

Talet $4 \frac{2}{5}$ skulle således äfven i detta fall tillfört de frisinna sista platsen och valets utgång följaktligen blifvit oförändrad. Den föreslagna beräkningsmetoden skulle ha gjort socialdemokraternas krigslist verkningslös.

*

I föreliggande framställning har i anslutning till hos oss rådande förhållanden hela tiden förutsatts, att valmetoden skulle användas såsom *distinktiv* metod d. v. s. vid val, där valmannen genom anteckning å röstsedeln anger, hvilket parti han vill understödja. Emellertid finns naturligen intet hinder för att använda densamma äfven såsom *icke distinktiv* valmetod. Skillnaden blir då endast, att hvad som här sagts om de skilda partiernas röststyrka, i stället kommer att gälla hvarje enskild röstsedels värde.

December 1910.

De sociala hemligheternas väsen och arter.

Af

Professor G. F. Steffen.

I.

Samhällsforskaren måste vara beredd på att de människor, som äro parter i ett visst socialförhållande eller, såsom utanförstående, besitta kunskap om dettas verkliga beskaffenhet, ofta sakna god vilja att utsäga sanningen om detta samt ej sällan hafva mycken god vilja att förhemliga verkliga förhållandet eller att utsprida delvis eller helt falska föreställningar om detsamma. Och icke nog härmed. Socialförhållandet är stundom så inrättadt, att det blir omöjligt eller i hög grad vanskligt för en utanförstående person att upptäcka dess tillvaro eller att erfara hela sanningen om detsamma. Så är t. ex. fallet med hemliga föreningar. Och då ett fullständigt döljande af socialförhållandets tillvaro ej är möjligt, händer det, att detta anlägger en »skyddande förklädnad», eller att medlemmarna utsprida rena osanningar om detsamma eller genom vissa handlingar bedraga de utanförstående angående den egentliga afsikten med dess tillvaro.

Hemlighetsmakeri, lögn och bedrägeri höra till det mänskliga samhällslifvets normala drag, lika väl som okunnighet, vidskepelse och fördom och utgöra, liksom dessa senare, hinder i den sociologiske sanningssökarens väg, hvilka han måste på förhand studera, så att han ej skall behöfva se sin forskningsmöda förspild, därför att han förarbetat ett ofullständigt eller genom bristande verklighetstrohet odugligt forskningsmaterial.

Vi vilja nu främst rikta vår uppmärksamhet på de sociala hemligheterna, deras väsen och arter. Sociala lögn och bedrägerier äro i själfva verket blott afarter af socialt hemlighetsmakeri. De sociala osanningarna äro i regel icke själfändamål, utan medel — och i första hand oftast medel att uppnå hemlighet hvad vissa socialförhållanden beträffar. Det fundamentala spörsmålet är frågan, hvilka ändamål denna hemlighetsfullhet tjänar och hvilka sociala grunder den har.

För tillvaron af en social hemlighet fordras tvänne medvetanden, af hvilka det ena döljer något för det andra, under det

att detta senare sträfvar att afslöja det dolda eller åtminstone har ett intresse att för egen del få inblick uti det som döljes.

Redan i naturen finnas sådana hemligheter — t. ex. vissa djurs skyddande förklädnad, hvarigenom de söka undgå sina fiender, samt vissa rofdjurs metoder att dölja sig för sitt byte eller att t. o. m. locka detta till sig. Här är det tydligen fråga om ett medvetande, som sträfvar att hålla ett annat i okunnighet om ett verkligt förhållande. Det är dock att märka, att dessa medvetanden tillhöra olika djurarter, och att hemlighetsmakeriet därför blir begränsadt till ändamålet att dölja bytet för rofdjuret eller tvärt om. Först inom människosläktet får hemligheten en obegränsadt mångsidig användning och en vidtgående social betydelse.

Inom människosamhällena pågår en ständig kamp mellan dem, som i eget intresse eller i hela samhällets dölja sina verkliga stämningar, tankar, afsikter, förehafvanden eller redan fullbordade handlingar, och dem som likaledes i eget intresse eller i hela samhällets söka att utfinna sanningen.

Det hör till sociologiens uppgifter att studera denna kamp om hemligheter på det sociala lifvets alla områden¹ — inom statslifvet och det ekonomiska lifvet så väl som i familjen, kyrkosamfundet, skolan o. s. v.

Redan den blotta tillvaron af en social hemlighet är en sociologiskt synnerligen betydelsefull företeelse. Af vår kännedom om de primitiva folkens och barnets psykologi måste vi nämligen sluta, att oförbehållsam meddelsamhet, oförmåga att hafva en hemlighet, är ett af människans ursprungliga kännetecken. Obehärskad explosivitet är ett grunddrag hos den primitiva människan. Hon är en lekboll för sina affekter och passioner, för plötsliga stämningsväxlingar och vilda fantastier och, liksom barnet, kan hon ej hjälpa, att hennes ansiktsuttryck, rörelser eller åthäfvor, hennes tjut, snyftningar, skratt eller ordsvall förråda för omgifningen, hvad som försiggår i hennes inre. Hur ofta ha icke primitiva folk skildrats på ett sätt, som ger ett berättigande åt benämningen »vildar».

»Vilden är ett stort barn; d. v. s. att han förenar barnets brist på själfbehärskning och dess själsliga lättroddhet och våldsamhet med den vuxna människans större mått af själsliga krafter, djupare lidelsefullhet. Hans skenbart barnliga naivitet slår därför ofta och lätt om uti ett vilddjurs blindas raseri. Hur älskvärd och lättledt han än vid första anblicken kan förefalla — såsom t. ex. befolkningen på Söderhafsoarna — så behöfs det dock endast en obetydlig anledning, för att hans sanna väsen skall afslöja sin fruktansvärda och dödsbringande sida uti allt förhärjande, vulkaniska och dämoniska utbrott. Kulturfolkens barn

¹ Jmfr den intressanta diskussionen om dessa spörsmål af Georg Simmel, *Soziologie*, Kap. V, *Das Geheimnis und die geheime Gesellschaft*.

vänjas vid själfbehärskning och lära sig under uppväxttiden att tygla sina affekter. Vilden däremot förblir hela sitt lif ett barn; han lär sig aldrig att undertrycka sina begär och drifter, och han upphör därför aldrig att vara en fara för sig själf; ej heller kunna andra någonsin vara säkra för honom¹.

Visserligen kan en psykologisk analys som denna lätt vilseleda och lätt innebära missuppfattningar. Kulturfolkens barn och Naturfolkens mogna individer äro länkar uti tvänne helt afvikande utvecklingskedjor. Om ock barnets själsutveckling hos ett kulturfolk rekapitulerar en del drag uti hela folkets själsutveckling, så är det dock ej säkert, att ett barns själsliga primitiviteter äro i allo jämförliga med en mogen, lågt stående människas. Den psykiska skillnaden mellan barn och vuxna innebära alltid vida mer än skillnaden mellan ett litet och ett stort kraftmått — nämligen en kvalitativ skillnad af den mest komplicerade art.

Dessutom få vi ju noga akta på, att det verkligen är mycket primitiva folk vi iakttaga — folk som ännu stå kvar långt nere i »vildhetens» utvecklingsstadium eller, som vi hellre vilja beteckna det, ännu tillhöra ett äldre skede af människans urtid. Redan hos de högst utvecklade urtidsfolken, eller åtminstone bland vissa af dem, såsom Nordamerikas Indianer, anträffa vi en helt annan, ojämförligt högre själskultur. Själfbehärskningens konst har nu redan nått så långt, att den på en del lifsområden sedermera knappt kunnat drifvas längre.

Otvivelaktigt spelar äfven klimatets, uti raslynnnet sig afspeglande inflytelser en mycket stor roll uti ett ras- eller folklynnnes hetsighet och uti förmågan af själfbehärskning. Många Malajfolk äro ytterligt explosiva och obehärskade — i harmoni med den tropiska natur i hvilken de lefvat under kanske hundratusentals år, under det att de kalla Zonernas folk äro lugnare och därför ha mindre svårigheter att öfvervinna, då det gäller att öfva själfbehärskning.

Att hålla anletsdrag och lemmar lugna, då ens inre är i uppror af fruktan, vrede, afsky eller glädje; att omärkligt för omgifningens nyfikna eller späjande blickar noga genomtänka och bestämma en plan, som är riktad mot de omgifvande; att under större delen af en lifstid föra en andlig dubbeltillvaro: en blott inre och en utåt synlig — sådana själsliga konststycken ligga till största delen eller alldeles utanför djurets psykiska möjligheter och tillhöra kännetecknen på det plus af själskraft, som skiljer människan från djuret.

Det är tydligt, att den sociala hemlighetens uppkomst innebär ett ofantligt stycke själsrevolution inom en primitiv, djurets och barnets psykiska nivå ännu relativt närastående mänsklighet, samt att det mänskliga samhällslifvets hela vidare utveckling från

¹ Fritz Schultze, *Psychologie der Naturvölker*, Leipzig 1900, s. 190.

dess tidigaste stadier måste starkt hafva påverkats af denna nya, slutligen till hög fullkomlighet uppdrifna sociala färdighet.

Hemligheten är en egendomlig, rent social eller andlig teknik, medels hvilken den enskilde är i stånd att på ett betydelsefullt sätt ändra eller i viss mån enligt sitt godtycke bestämma andra människors föreställningar om honom.

Genom hemligheten är det möjligt för individen eller en grupp af individer att till en viss grad andligt isolera sig från det öfriga samhället. Detta får uppenbarligen en helt annan inre struktur genom den sociala hemligheten, än som skulle blifvit fallet utan denna.

Hit höra bland annat de sociala lögnernas och bedrägeriernas verkningar i samhällsutvecklingen; ty dessa hade aldrig kunnat bli synnerligt djupgående utan hemlighetens medverkan. En vuxen människas lögn har en helt annan social betydelse än ett barns, därför att den vuxna kan, under det att barnet icke kan, dölja osanningar samt dess motiver och verkningar.

Sådan den civiliserade människan nu är beskaffad, förefinna vi som en integrerande beståndsdel af hennes sociala natur icke blott förmågan att dölja sitt inre, utan äfven förmågan att använda hemligheten som ett vapen i den sociala kampen mellan individer och grupper. Vi kunna alls icke tänka oss våra samhällen och vår kultur utan sociala hemligheter. Vi lefva ständigt ett hemligt så väl som ett uppenbart samhällslif, och dessa tvänne sociala lifsformer stå i ständig växelverkan med hvarandra.

I det politiska lifvet framträder denna dubbelhet synnerligen tydligt. Hvarje stat har hittills haft sina statshemligheter och har sökt genom lag bestämma, hvad som finge vara hemligt i medborgarnes sociala lif och hvad som måste vara uppenbart. »Samhällets historiska utveckling karakteriseras delvis däraf, att hvad som förut var uppenbart nu får åtnjuta hemlighetens skydd, och att, omvänt, hvad som förut hemlighölls nu kan undvara detta skydd och uppenbara sig»¹.

Otaliga sociala hemligheter äro af speciell art och hafva speciella ändamål. Statshemligheterna hafva omfattat statens inkomster, utgifter och skulder, armeens och flottans storlek och utrustning, diplomatiska förhandlingars innehåll, regeringens och parlamentets öfverläggningar och planer o. s. v. I förvärfslifvet hemlighållas tillverkningsmetoder, produktionskostnader, vinsternas storlek, varornas verkliga beståndsdelar och kvalitet. Den katolske prästen är pliktig att förtiga, hvad han erfar i biktstolen. Läkaren anses delvis ha en liknande tysthetsplikt gentemot sina patienter.

På det sexuella lifvets område föreskrifva sed och moral och delvis äfven lagen i de modärna civiliserade samhällena, att äfven

¹ Simmel, *Soziologie*, s. 358.

fullt normala och i allo tillåtna handlingar hemlighållas. Att icke undandraga dem medmänniskornas blickar anses för en synnerligt grof social förseelse och bestraffas eftertryckligt. Och att i ord beröra sådana handlingar betraktas som bevis på en hög grad af råhet — då icke vetenskapliga eller rättsliga intressen föreligga. Ja, i sammanhang härmed har människokroppen till största delen blifvit en hemlighet, som den sociala anständigheten bjuder oss att noga bevara. Ej sällan har man förnekat, att konsten skulle ha rätt att afslöja denna hemlighet. Och det ingår stundom i uppfostringsprinciperna, t. ex. uti katolska, prästledda anstalter, att den unge förbjudes att någonsin, ens i enrum eller i badet, blotta sin egen kropp.

I religion och vetenskap hafva hemligheter spelat en stor roll — både verkliga och föregifna hemligheter. Vårdarne af dessa kulturarf hafva förstått att stegra de utanför ståendes vördnad och intressen genom att hemlighålla en del af sitt vetande. I folkfantasien kunde detta då te sig vida underbarare än det verkliga var.

Vid sidan af dessa tydligt specialiserade och för gifna ändamål afpassade sociala hemligheter iakttaga vi en annan art — den abstrakta och ofta blott föregifna sociala hemligheten, som tycks vara själfändamål.

Redan hos barnen frambyter regelmässigt, särskildt i deras förhållande till hvarandra, ett begär att höja sig öfver omgifningen genom att stoltsera med ett hemlighållet vetande eller socialförhållande. »Jag vet något, som du inte vet»; »jag har varit med om något, som du inte anar». Den sålunda tilltalade kamraten blir icke blott nyfiken och därigenom afhängig af hemlighetsmakarens goda vilja. Han blir också deprimerad och »deklaserad»¹ — genom att nödgas känna sig tillhöra en social grupp, som är utesluten från en annan genom rikare vetande och erfarenhet kännetecknad social grupp. Och, omvänt, kommer hemlighetens lycklige ägare i åtnjutande af en stärkande »öfverklass»-känsla. Medvetandet att besitta något, som en annan måste umbära, intensifierar hans egendoms- och maktkänsla — ja, kan rent af betinga denna känslas hela värde för ägaren. Det är ej sällan som en sak får ett egentligt värde för oss först genom medvetandet, att andra sakna den och hafva begär efter den.

Det kommer nu alls icke an på hvad man hemlighåller, eller att man verkligen hemlighåller någonting alls. En ren lögn kan här ha samma goda verkan som en betydelsefull verklighet. Allt hänger på att man öfver hufvud har en hemlighet, eller att man lyckas inbilla andra, att så är fallet. Hvad man innerst åsyftar är icke att förbehålla sig något speciellt vetande eller att dölja ett sakförhållande, utan att uppnå den sociala afskildhet från eller öfverlägsenhet öfver medmänniskorna, som

¹ För att använda Simmels uttryck, *l. c.*, s. 360.

vinnes omedelbart genom deras medvetande om, att man äger en hemlighet, uti hvilken de icke hafva eller få hafva delaktighet.

Hemlighetsmakeriet kan undvara allt speciellt innehåll och likväl hafva en ofantlig social betydelse — nämligen genom att splittra samhällets medlemmar uti tvänne grupper — de »invigde» och de »utanförstående» — samt genom att åt de invigde gifva den sociala öfverlägsenhet, som ligger uti de utanförståendes blotta tro, att de äro utestängda från ett betydelsefullt vetande eller att de ha att göra med för dem okända och för dem möjligen farliga förehafvanden.

Den »invigde» kan vara en ensam person, som — såsom en höfding eller medicinman — förstår att ingifva hela det öfriga samhället en skräckfylld tro på att han besitter några underbara hemligheter, men det behöfs utan tvifvel tämligen ovanlig själsstyrka hos den enskilde att på detta sätt höja sig till en social klass för sig själf eller att bibehålla denna ställning, då traditionen från början tillförsäkrat honom den. Lättare är det väl för en grupp af samhällsmedlemmar att gemensamt vinna målet. De bilda en hemlig förening, som ingen verklig hemlighet behöfver besitta, blott den lyckas inbilla de utanförstående, att här är fråga om någonting hemskt hemlighetsfullt. Dessa skola då i viss utsträckning låta sig behärskas eller åtminstone imponeras af ordensbröderna och deras hokus pokus.

Sin starkaste sociala position får hemligheten naturligtvis, då den på en gång har ett speciellt och betydelsefullt socialt innehåll och medvetet exploateras för att socialt differentiera »invigde» från »utanförstående».

Höfdingar och präster i primitiva samhällen hafva memorerat urgamla regler för fredens och krigets värf samt compilationer ur folkets religiös-etiska-kosmologiska dikning. De äro i exklusiv besittning af detta dyrbara vetande, uti hvilket stammens civilisation och kultur äro till största delen sammanfattade; och de sörja för att det öfverflyttas endast till några få utvalda, som framför allt tränas att bevara hemligheten och att känna sig socialt skilda från de utanförstående, den stora massan. Kunskaper och funktioner, som i sig själfva äro ägnade att förläna makt och anseende, förvandlas till yrkes- och ståndshemligheter; och härigenom stegras de ifrågavarande funktionärernas makt och anseende — måhända till stor båtnad för den nödiga sociala sammanhållningen och kulturella kontinuiteten inom folket.

Men om detta har den rätta själsliga utvecklingskraften, kommer en tid, då härskare- och lärdomsståndens klassegoistiskt bedrifna hemlighetsmakeri blir ett hinder för vidare allmänt framåtskridande, och då de nödiga regerings- och kulturfunktionerna åtnjuta mer auktoritet utan hemlighetens hölje. Detta utbytes då mot sin principiella motsats: en lagbefäst offentlighet uti statens funktioner samt en allmän yttrandefrihet och lärofrihet. En politisk och kulturell oligarki har förvandlat sig till en demokrati.

Denna senares princip är alla myndiga individers rätt till delaktighet i politisk makt och kulturens frukter. För att skydda denna sin rätt, måste folket ha öppen tillgång till fullständig kunskap om statens verksamheter och om religionen, vetenskaperna, konsten, yrkena. Inlet får i en demokrati vara hemligt, som ur viss synpunkt är i lika mån allas angelägenhet.

»Det offentliga blir allt offentligare; och det privata allt privatere. Denna historiska utveckling ger ett uttryck för något, som ligger djupt i de sociala förhållandenas natur: nämligen att det som till sitt väsen är offentligt, det som till sitt innehåll angår alla, också i yttre måtto, i sin sociala form blir allt offentligare; under det att de förhållanden, som till sin egentliga mening äro rent individuella och utgöra de enskildas centripetala angelägenheter, äfven genom sin sociala position vinna en mer och mer privat karaktär samt få alltjämt växande möjligheter att förblifva hemligheter»¹.

En fördjupad erfarenhet af demokratismen vederlägger den icke ovanliga uppfattningen, att dess offentlighetskräf med inre nödvändighet skulle utsträcka sig icke blott öfver det politiska lifvet och de offentliga kulturfunktionerna, utan äfven öfver personlighetslifvets alla områden, och att demokratismen därför skulle hota att förflacka detta genom att jaga ut hemligheten ur det och tvinga på det en individualitetsdödande, utvecklingsfientlig offentlighet. Det är dock nödvändigt att kunna skilja mellan demokratismen på de lägre och demokratismen på de högre och högsta hittills kända allmänmänskliga utvecklingsstadierna. Om denna senare är det här allena fråga — en demokratis, som utgör en integrerande beståndsdel uti hela det civilisatorisk-kulturella utvecklingsläge, som för närvarande karaktäriserar de ledande nationerna inom den germansk-romanska folkgruppen.

Denna demokratis har den modärna naturvetenskapligt grundade produktionstekniken och det modärna, storkapitalistiska hushållningssystemet till sina ekonomiska grundvalar.

Det är näringsfrihetens, industrialismens, världsamfärdselns, världstaternas, storstädernas demokratis. Detta är ett samhällsskick, inom hvilket den enskilde blir mer och mer medkunnig om och medansvarig i samhällets allmänna politiska och ekonomiska organisation och kulturella läge, på samma gång som han kommer i åtnjutande af ett tillförene oanadt mått af yttre och inre själfbestämning. Den yttre samhällsordningen påtvingar honom icke längre ett andligt slafveri under politiska, kyrkliga, vetenskapliga härskarekaster. Han har en erkänd rätt att fritt bilda sin öfvertygelse, och det är hans erkända sociala plikt att offentligt kämpa för den. Den fulla möjligheten, att lefva ett rikt autonomt personligt lif, utan fara att blifva bespjad eller att blifva närgånget kritiserad eller brutalt förföljd samt utan tvång att be-

¹ G. Simmel, *l. c.*, s. 364.

drifva ett artificiellt hemlighetsmakeri — denna möjlighet, att lefva »inkognito» midt i ett stimulerande världsvimmel och utan all skyddande förklädning, erbjuder det moderna samhället i en utsträckning som intet tidigare.

Personlighetslivets hemlighet är nu bevarad genom de stora befolknings- och samfärdsförhållandena — oändligt mycket fullkomligare bevarad än tillförene genom medvetna sociala konststycken. Så länge dessa måste användas, var det i själfva verket omöjligt att bevara en hemlighet, utan att på samma gång visa att man dolde något och utan att delvis förråda hvad slags hemlighet man bar på. Och, icke att förglömma, det uppenbara hemlighetsmakeriet lockade spjåre och förrådare till verksamhet och drog snäfva gränser för hemligheten själf — dömde den till en viss orörlighet innanför sitt skyddande hölje, liksom sköldpadan inuti sitt pansar.

Vårt moderna system, att hafva intet annat än ett stort människovimmel till skydd för vårt inre lufs berättigade hemligheter, är ett vitalt framsteg, ty vi behöfva ej längre binda vårt inre lif för att hålla det hemligt. Vi ha vunnit en sjäslig frihet mer, än våra förfäder i regel åtnjöto.

Deras hemlighetsmakeri visar oss den sociala hemligheten ännu uti dess primitivitet. Vi äro på väg att utveckla en högre form för bevarandet af privatlivets helgd — och därigenom erföra vi också något essentielt: en intensifiering af personlighetslivet.

II.

Det stora problemet om förhållandet mellan personlighetsutveckling och samhällsutveckling får en egendomlig belysning genom studiet af de hemliga föreningarna.

Dessa äro af tvänne hufvudarter. De som söka hålla sin själfva tillvaro hemlig; och de som låta sin tillvaro vara uppenbar. Båda hafva naturligtvis det gemensamt, att de äga eller föregifva sig äga något (ett vetande eller en verksamhet), som de hålla hemligt. Men i grunden hafva de också publiciteten gemensam. Ty det absoluta hemlighållandet af en förenings tillvaro stöter på nästan oöfverstigliga inre och yttre svårigheter. Den minsta svårigheten är nog icke den rent inre, som består däruti, att det i grunden icke är tillräckligt »spännande» att tillhöra en hemlig förening, om hvars tillvaro den yttre världen verkligen icke har någon aning.

Utgå vi från den enskilde och hans hemlighet, karaktäriseras de hemliga föreningarna däraf, att den enskilde har en hemlighet gemensam med vissa andra individer. Det kan således aldrig bli fråga om de hemligaste af alla sociala hemligheter — de som ha blott en enda ägare. I de hemliga föreningarna är hemligheten

socialiserad — förvaltas som gemensam egendom och exploateras gemensamt gentemot den utanförstående delen af samhället. Är det ofta svårt nog för den ensamme ägaren af en hemlighet att bevaka sig själf och att i tid afvärja spjäares angrepp, så blir hemlighetens bevarande, då den är gemensambhetsegendom, en synnerligen invecklad och kräfvande uppgift, som det näppeligen står i människomakt att lösa — om icke möjligen för en helt kort tid. En eller annan medlem af den hemliga föreningen skall förr eller senare bli starkare intresserad i hemlighetens förrådande än i dess bevarande. Och den utifrån hotande faran af upptäckt är på längden oöfvervinnelig. Det är, som bekant, omöjligt att bygga en »ointaglig» fästning.

Heinrich Schurtz¹ är den förste, som med vetenskaplig grundlighet uppvisat de hemliga föreningarnas allmänna förekomst och fundamentala sociala betydelse bland primitiva folk. Han utgår från iakttagelsen, att vi inom primitiva samhällen finna tvänne olikartade grupperingar af individerna. Båda hafva sin grund i fysiologiska förhållanden. Den ena är baserad på fortplantningen och ger oss äktenskapet, familjen, horden, storfamiljen, klanen, släkten, stammen (den senare åtminstone i vissa fall eller delvis). Den andra är grundad på ålderslikhet och könslighet och ger upphof till hvad Schurtz kallar »åldersklasser» samt till föreningar eller klubbar och slutligen hemliga föreningar.

Inom denna senare gruppering finna vi, att kvinnor och män blida skilda grupper eller organisationer. Den manliga befolkningen sönderfaller ej sällan i en grupp af gossar, en grupp af ynglingar, en grupp af män i den kraftfullaste åldern och en grupp af gubbar. Hvarje sådan grupp är organiserad för ett till en viss grad gemensamt lif. Det visar sig emellertid att männen hafva vida större förmåga att bilda fast sammanhållande föreningar än kvinnorna, och att de mogna människors organisationer lätt vinna en dominerande ställning inom samhället. Krigarne och de äldre erfarnaste männen höra ju till dessa »Männerbünde».

De manliga föreningarna voro väl ursprungligen öppna för alla manliga individer inom vissa åldersgränser. En tendens att bilda slutna föreningar, »klubbar», synes dock tidigt framträda. Och därmed är vägen öppen till bildandet af hemliga föreningar. »I de hemliga föreningarna» (bland primitiva folk) »möta vi af slutningen på den rad af sociala bildningar, som hufvudsakligen har människors sällskapsdrift att tacka för sin uppkomst. De bilda det sista steget i en utveckling, hvars olika stadier utgöras af åldersklasserna, människors församlingshus och klubbarna — en social utvecklingskedja, som löper jämsides med och är likvärdig med familjens och blodsbandsgruppernas utveckling»².

¹ *Urgeschichte der Kultur*, Leipzig 1900, s. 113—19, 616—17, 620—21; *Altersklassen und Männerbünde*, Berlin 1902, s. 347—439; *Völkerkunde*, Leipzig 1903, s. 49.

² H. Schutz, *Altersklassen und Männerbünde*, s. 347.

Härmed är dock icke sagt, att de hemliga föreningarna hos primitiva folk få betraktas som en absolut allmän företeelse eller att de alltid utvecklats sig omedelbart ur »åldersklasserna». Och om något omedelbart utvecklingssammanhang mellan de primitiva och de högre kulturfolkens hemliga föreningar kan i regel icke vara tal. Lusten och behovet att hafva hemligheter och att bilda föreningar på grundval af hemligheter och för att bevara dessa äro allmänmänskliga drag, som framträda på alla kulturstadier — visserligen icke utan sammanhang med andra socialförhållanden, men dock icke i något nödvändigt samband med blott den ena eller andra af samhällslifvets öfriga företeelser.

Hos primitiva folk — såsom melanesier och västafrikaner — äro männens hemliga föreningar i regel medel att öka deras auktoritet öfver kvinnorna och de yngre åldersklasserna samt bilda öfver hufvud organisationer för utförandet af social makt i de riktningar, som närmast erbjuda sig. En viktig del af rättskipningen blir stundom de hemliga föreningarnas monopol och desslikes en del religiösa funktioner¹. Och samtidigt odla de vidskepligheter och hokus pokus af allra primitivaste slag — såsom naturligt är på det låga kulturstadium, med hvilket vi nu ha att göra. Mycket allmänt är att den hemliga föreningens medlemmar vid sina sammankomster uppträda maskerade och utstyrda på det mest fantastiska och skräckinjagande sätt samt uppföra vilda danser under hemsk musik och sång. För kvinnorna är det vid dödsstraff förbjudet att bevittna dessa tillställningar, och de måste vara eller låtsas vara okunniga om, att de förfärliga »andar», som nattetiden väsnas i skogsdunklet utanför byn, i själfva verket blott äro deras egna män och släktingar. Då ett sådant tåg af maskerade dra igenom byn, har det privilegium på de gröfsta våldsamheter mot dem som komma i dess väg.

De vetenskapliga iakttagarne af dessa egendomliga samhällsbildningar hos naturfolken äro dock ense om, att de icke utmärka sig för någon mycket stor beständighet eller åtminstone att de, då de anträffats af forskarne, ofta tydligt befunnit sig uti ett slags urartning eller upplösningstillstånd. Stundom hafva kvinnorna genomskådat »hemligheten» och därigenom till största delen beröfvat denna dess sociala makt eller inrättat konkurrerande föreningar. Äfven medlemmarnes egen oförmåga att bevara ett tillräckligt mått af hemlighetsfullhet är en vanlig orsak till institutionens förfall. Den förut hemliga föreningen blir nu en offentlig danstillställning, och föreningsmedlemmarna uppträda ej sällan som ett slags professionella marknadsgycklare. Det hela har icke bevarat stort mera mystik, än som kan behövas för att skrämma eller roa småbarn.

En annan utveckling är den, som gör de hemliga föreningarna till det uppväxande höfdingskapets stöd och verktyg och deras

¹ Schurtz, *l. c.*, s. 355—364.

medlemmar till höfdingens lifvakt, soldater, poliser, bödlar och skatteindrivare. Äfven kultföreningarna af högre typ ha visat sig vara ombildningar af primitiva hemliga föreningar. Det »hemliga» draget har blifvit kvar, men ändamålet har undergått en betydelsefull förvandling¹.

Å andra sidan iakttaga vi uppkomsten af nya hemliga föreningar, som träda i stället för de urartade eller omvandlade, så snart några mäktiga gemensamma intressen synas bäst kunna främjas genom hemlig samverkan och samtidigt gifva ett visst spelrum för mystik.

Ena gången är det helt nya lifsåskådningar och stråfvanden — som till en början måste föra en hemlig tillvaro, för att icke blifva tillintetgjorda af motståndarne, innan krafterna hunnit blifva tillräckliga för offentlig kamp. De hemliga partiorganisationerna och sekterna äro i detta fall ett nödvändigt skydd för nya kulturbyggningar i dessas ungdomsstadium.

Så länge de kristna församlingarna förföljdes af den romerska staten, måste de hålla sin tillvaro och sina kulthandlingar hemliga. Och samma taktik måste tillgripas af de hedniska kultföreningarna, så snart kristendomen blifvit statsreligion och började med våld påskynda hedendomens utdöende. Äfven det till undergång dömda gamla söker hemlighetens skydd.

En socialt kännbar despotism — politisk, religiös, moralisk, vetenskaplig — blir i regel anledning till uppkomsten af hemliga föreningar; ty icke alla människor äro villiga att låta sociala makt hafvare utöfva diktatur öfver individens inre lif och öfver de sociala föranstaltningar, som för dettas vård och växt kunna göras behof. En ny yttre ordning för samhällslif bryter här på hemliga vägar fram vid sidan af en äldre reglering af samhällslifvet. Det är icke frånvaron af reglering, som nödvändiggör de nya organisationerna, utan behofvet af ett nytt kulturellt innehåll uti samhällslifvet eller, i allmänhet, behofvet att friare bestämma öfver de kulturella stråfvandenas art.

Å andra sidan kan det vara just bristen på tillräckligt kraftig social organisation, frånvaron af en stark statsmakt eller kyrkomakt eller ordningsmakt öfver hufvud, som framkallar hemliga föreningar, hvilka icke åtaga sig några nya uppgifter, utan blott söka effektivt utöfva de funktioner, som den ordinarie samhällsmakten icke längre förmår besörja eller, i händelse af omvandlingar inom denna, ännu icke hunnit utveckla de effektiva organerna för.

Medeltidens *Feme* eller *Femdomstolar* i Tyskland (ursprungligen blott i Westfalen) voro hemligt sammansatta, hemligt förhandlande och genom hemliga ombud straffande domstolar, som hade till uppgift att i näfrättens och den ännu ytterst svaga stats-

¹ Schurtz, *l. c.*, s. 364—367

maktens tid sörja för en effektiv rättskipning. Detta skedde med kejsarligt bemyndigande. Staten erkände sålunda i detta fall själf, att den behöfde kompletteras genom en vidtutbredd hemlig förening och dess verksamhet. I Kina härskade ännu i dag snarlika förhållanden ¹.

Men en social teknik, som kan tjäna kulturutvecklingen och den sedliga ordningen, är stundom lika användbar för brottsliga ändamål. Förbrytarband äro typiska hemliga föreningar och tilllåta oss stundom att studera dessas sociala kännetecken uti deras mest tillspetsade utveckling. Särskildt framträda i det hemliga förbrytarsällskapet ofta synnerligen tydligt de sociala medel, som komma till användning för att binda medlemmen såsom ett lydigt verktyg vid sällskapet och för att betrygga uppfyllandet af tystnadsplikten. Denna sociologiska egendomlighet har förbrytarsällskapet emellertid gemensam med sådana hemliga politiska föreningar eller sammansvärjningar, som existera under farliga yttre förhållanden — d. v. s. af staten behandlas ungefär på samma sätt som förbrytarsällskap.

Novisen inviges blott så småningom i sällskapets hemligheter. Dessa äro omhöljda af en vidlyftig och krånglig ritual — i hvilken ofta religiös-mystiska eller magiska elementer ingå. Medlemmarna begagna sig för föreningsangelägenheterna af ett hemligt, särskildt inom föreningen tillverkad språk. Det existerar flera rangklasser, af mer eller mindre invigda och mer eller mindre inflytelserika medlemmar. Dessa få stundom icke alla vara direkt bekanta med hvarandra, utan måste anlita vissa förmedlare vid sin ömsesidiga beröring. Hemliga tecken och signaler göra de föreningsmedlemmar, som inbördes få konferera, igenkänneliga för hvarandra. Ej sällan finns det en chef eller ordensmästare, hvilkens befallningar måste blindt åtlydas, och stundom är denne enväldshärskares namn känt blott af några få utvalda. Förräddaren och de som ej hörsamma viktiga befallningar kunna, t. ex. inom sådana förbrytarorganisationer som den italienska maffian och camorran, utan misskund blifva lönnmördade.

Genom dylika metoder uppnås en möjligast stark sammanhållning inom det hemliga sällskapet och på samma gång en möjligast fullkomlig social isolering af sällskapet såsom sådant. Detta bildar, i sin ytterlighetsform, en stat i staten med ändamål, som äro direkt fiendtliga mot det stora, omgifvande samhället eller åtminstone icke i allo underordna sig detta, utan tvärt om söka i viss mån behärska det. En sådan autonomi eller mot den gifna statsordningen fiendtlig sträfvan kan en fullt utvecklade stat icke tolerera, utan att därmed frivilligt upphäfva sin mest fundamentala socialprincip — tvångsmaktens fullständiga centralisering och fulla oafhängighet utåt. Endast såsom statens eget

¹ Schurtz, *Urgeschichte der Kultur*, s. 617.

organ eller såsom ett drag i statens egen organisering kan den med tvångsmedel opererande hemliga organisationen vara statligt tillåten. Och å andra sidan, då staten förhemligar vissa sina egna handlingar, förhållanden eller organisationer, erkänner den däri- genom, att den har att göra med inre eller yttre fiender eller åt- minstone, att utöfvarne af de högsta regeringsfunktionerna icke tilltro sig att uppnå tillräcklig inbördes sammanhållning uti den fulla offentligheten.

Så länge de moderna staterna ännu kämpade på lif och död mot de feodala territorialväldena och mot hvarandra hade de rik- lig användning för statshemligheten — liksom antikens eröfrar- stater och renässansens aristokrat- och autokratstater. Statens sociala egenart var ännu så svagt utvecklad, att staten måste öka sin sociala styrka genom att delvis organisera sig som en hemlig förening. Statsfunktionernas bärare — ett eröfrarfolk, en adels- kast, en autokrat och hans ämbetsmän, o. s. v. — ökade sam- manhållningen sinsemellan så väl som afskildheten gentemot de öfriga samhällsmedlemmarne genom att för vissa ändamål bilda ett slags komplicerad hemlig förening, under det att staten upp- trädde fullt offentligt, när det gällde andra ändamål. Ännu i nutidens högst utvecklade demokratiska stater finnas icke obetydliga läm- ningar af de ursprungliga statshemligheterna — så t. ex. en stor del af diplomaternas och öfver hufvud utrikesministeriets för- handlingar och aftal samt ministerrådets öfverläggningar. I förra fallet kan hemligheten synas påkallad, därför att de förhandlande staterna äro omgifna af möjliga fiender, andra stater. I senare fallet torde behofvet att kunna rådpläga och besluta, utan störande påverkan utifrån — särskildt från parlamentet och pressen — vara en afgörande grund för hemlighetsfullheten.

I själfva verket torde den sociala hemligheten i det politiska lifvet och i samhällslifvet i allmänhet komma att kvarstå längst såsom ett värdefullt medel att för vissa ämbeten, företag eller situa- tioner öka och bevara de funktionerande medborgarnes personliga själfständighet gentemot påverkan från främmande samhällen eller från öfriga samhällsmedlemmar. Det finns fall, då det stora demokratiska krafvet på allmänviktiga angelägenheter's offentliga behandling, under fri kritik och fri opinionsyttring från hela sam- hallets sida, synes böra vika för ett ännu vitalare kraf: nämligen att de funktionerande medborgarne bli så pass isolerade från yttre påverkan, att de förmå utföra ett intellektuellt och moraliskt full- godt arbete.

Lika litet som en konstnär eller vetenskapsman kan antagas vara i stånd att göra sitt bästa, om han nödgas arbeta uti en larmande omgivning och under oafbruten, närgången kritik öfver det halffärdiga verket samt under tvång att helt eller delvis rätta sig efter sådan kritik, vare sig han gillar den eller ej — lika litet kunna vi vänta oss fullgoda sociala prestationer af våra sociala specialister, om vi ej vilja medgifva dem det mått af isole-

ring i arbetet, som kräfvdes för att deras adnliga krafter skola kunna komma i full och harmonisk verksamhet. De som ej visa sig värda det förtroende, hvartill dylik själfständighet förpliktar, skulle under alla förhållanden vara mindre värdefulla samhällstjänare.

Då en social despotism söker undertrycka de stora massornas personlighetslif genom att beröfva dem tanke- och yttrandefrihet, uppstå regelmässigt hemliga föreningar bland de förtryckta såsom kamporganisation för den personliga friheten och dess sociala värde. Då en demokrati går så långt i krafvet på offentlighet i offentliga angelägenheters vård, att en del offentliga funktionärer sakna betingelserna för nödig själfständighet i sitt verk, ådagalägger äfven den en ödesdiger brist på förståelse för den fria personlighetens sociala värde.

Den demokratiska utvecklingen är i grunden en kamp för allmän personlighetsutveckling och kan därför icke — ej ens inom det offentliga lifvet — undvara de former af social hemlighet, som visa sig vara nödvändiga såsom medel att, på ett gifvet utvecklingsstadium och inom en gifven klass af funktionärer, bevara dessas förmåga af godt arbete och god samverkan.

Litteratur.

ADOLF ÅSTRÖM: *Valkretsordningen för Riksdagens första kammare. I. Öfvervalkretsarna för första kammaren.* Lund 1910. 127 sid. 8:o.

Den afhandling, hvaraf nu föreliggande häfte utgör en första del, afser att lämna en uttömmande framställning af hvad förf. kallar »valkretsordningen» för första kammaren. Då förf. härmed förstår såväl de rättsregler, som gälla för valkretssystemets bildande, som ock de, hvilka röra dess verksamhet, blir den uppgift han ställt sig synnerligen omfattande. Den nu utgifna delen om »öfvervalkretsarna» — landstingsområden och städer, som ej deltaga i landsting, i motsats till valkretsar för utseende af landstingsmän, resp. stadsfullmäktige — innehåller sålunda redogörelse ej blott för valkretsindelningen, fördelningen af representantplatserna mellan valkretsarna och dessas indelning i grupper, utan äfven för mandattiden samt de särskilda förvaltningsåtgärder, hvilka med afseende å förstakammarvalen äro föreskrifna.

I det hela synes oss förf. hafva väl löst sin ingalunda lätta uppgift. Den nya valkretsordningen är, för att nyttja förf:s egna ord, en »komplicerad mekanism», och huru denna under olika förutsättningar verkar, låter sig ej nöjaktigt utreda utan ett tålmodigt och ingående studium. Förf. har ej skytt den möda, som härmed är förknippad; i gengäld har den låtit honom afvinna ämnet mer än en intressant detalj. De resultat, hvartill förf. kommit, torde ock i allmänhet kunna godkännas. Mot vissa delar af förf:s framställning skola vi dock tillåta oss att i det följande göra några erinringar.

Förf. redogör i första kap. för olika indelningar af förstakammarval: ordinarie och extra ordinarie, totala och partiella, o. s. v. Härvid beaktar han äfven den förut i vårt land okända valtyp, hvilken införts genom den nya vallagen — sådana valförrättningar nämligen, som ej omfatta valedlars aflämnande utan bestå allenast i ny sammanräkning af röster, afgifna vid tidigare val, till hvilka förrättningarna ansluta sig såsom en fortsättning.

Att för denna nya valtyp och dess motsats finna lämpliga, karaktäristiska benämningar är tydligen en icke oviktig uppgift för den juridiska terminologien. Det vill synas oss, som om förf:s försök härutinnan icke utfallit lyckligt.

Af förf. uppställes (sid. 15) indelningen *hufvudval* och *ersättningsval*, »beroende på om vid det särskilda valet skall utses riksdagsman eller riksdagsmans efterträdare». Sådant val med ny valedelaflämning, som afser ledighets fyllande, t. ex. val enligt R. O. § 7 mom. 4 andra punkten, benämner förf. *fyllnadsväl*, och han upptar detta såsom en särskild art af hufvudval¹. Att förf. till indelningsgrund tagit den omständighet, huruvida riksdagsman eller riksdagsmans efterträdare skall utses, icke den huruvida ny valedelaflämning sker eller ej, sammanhänger med en annan egendomlighet i förf:s terminologi. Med »efterträdare» förstår han nämligen ej hvarje ledamot, som utsetts att intaga en plats, ledigvorden genom riksdagsmans afgang före mandattidens slut. »Efterträdare» kallas af förf. sådan ledamot allenast i det fall att han utsetts genom en valförrättning af den nya typen, alltså utan valedelaflämning, förf:s ersättningsval. Utses han genom nytt val, förf:s fyllnadsväl, nämner förf. honom »ersättare» (sid. 95, 98, 99). Således, ur ersättningsval framgår ej såsom man kunde ha skäl att hoppas en ersättare, utan en efterträdare; ersättare åter utses ej genom ersättningsval, utan genom fyllnadsväl!

Denna förvillande terminologi synes oss lida af väsentligen två fel: den öfverensstämmer ej med R. O:s och vallagens uttryckssätt och den anger ej heller tillfredsställande det för hvarje art af val särskildt egendomliga. Hvarken R. O. eller vallagen talar om ersättare, och att ersättningsval i motsats till hufvudval och dess underart fyllnadsväl är sådant val, som ej omfattar aflämnande af röstsedlar, framgår på intet sätt af benämningarna. R. O. ger däremot i § 7 mom. 4—6, jfr § 17 mom. 3, anvisning på en karaktäristisk beteckning å förf:s hufvudval, nämligen *nytt val* eller *nyval*. Såsom en naturlig motsvarighet härtill erbjuder sig i stället för förf:s ersättningsval benämningen *fortsättningsval* eller, om denna benämning anses för tung, *efterval*. Då en under löpande valperiod uppkommen ledighet enligt R. O. § 7 mom. 4 »fylls på sätt i vallagen sägs», d. v. s. enligt den af oss nu förordade terminologien antingen genom efterval eller genom nyval, synes det äfven naturligt och med grundlagens ord öfverensstämmande att för *båda* dessa slag af val, när de fungera i enlighet med nysnämnda grundlagsbud, använda beteckningen *fyllnadsväl*. Jfr promulgationsstadgandet i lagen den 26 maj 1909 ang. ändringar i K. F. om kommunalstyrelse i stad: under viss förrättning »skall fyllnadsväl anställas i hittills stadgad ordning».

¹ Å sid. 17 sätter förf. såväl ersättningsval som fyllnadsväl i motsats till hufvudval, men hufvudval torde där hafva genom tryckfel tillkommit i stället för totala val. Det ofvan i texten sagda öfverensstämmer med förf:s uttryckssätt sid. 62, 93—95.

Det är oss ej obekant, att ordet ersättningsval redan af åtskilliga handboksutgifvare finnes nyttjadt i den mening förf. däri inlägger. Så af Rydén, Palme och äfven Hagman i dennes under utgifning varande »Sveriges kommunallagar». Vi skulle dock finna det beklagligt om denna terminologi vunne terräng. Vill man ej acceptera vårt efterval, hvilket låter sig använda i fråga om såväl riksdagsmänna- och stadsfullmäktigval som val till lands- ting, synes dock, såvidt förstnämnda val angår, *efterträdareval* vara gifvet att föredraga framför ersättningsval. Se 3 § vallagen (»val af efterträdare åt afgangen riksdagsman») och K. K. den 28 januari 1910 rörande formulär till protokoll vid stadsfullmäktigval (»formulär till protokoll vid röstsammanräkning för utseende af efterträdare åt afgangen stadsfullmäktig»); jfr ock den kände experten, majoren E. von Heidenstams jämväl af förf. citerade handbok »Den proportionella valmetoden», sid. 45 och kantrubrikerna sid. 51—53. Men mot »efterträdareval» i nu ifrågasatta, inskränkta betydelse kan med fog anmärkas, att «efterträdare» enligt det allmänna språkbruket, hvarmed R. O. och vallagen ingalunda stå i strid, betecknar äfven den som genom nytt val, förf:s fyllnadval, utsetts att inträda i afgangens ledamots ställe. »Efterträdareval» anger ock lika litet som »ersättningsval» förrättningens egenskap att utgöra en blott fortsättning af tidigare verkställt val. I detta afseende må erinras hurusom »suppleantval» inbegriper både val af suppleanter för landstingsmän, ett efterval i vår mening, och val af suppleanter till riksdagsutskott, ett nytt val.

Benämningen ersättare synes ej äga annat värde än att måhända kunna tjäna såsom gemensam term för suppleanter och efterträdare. Användt på liknande sätt skulle äfven »ersättningsval», eller bättre »ersättareval», kunna få en uppgift att fylla.

I detta sammanhang må påpekas förf:s egendomliga uttryck sid. 15: »Då riksdagsman afgår under löpande mandattid, skall utses, icke en suppleant, utan en efterträdare till den afgångne». Man kunde häraf tro det vara förf:s mening, att till annan representantförsamling än riksdagen suppleant vore att utse först vid ledamots afgang.

Beträffande valkretsarnas indelning i grupper anmärker förf. (sid. 53), hurusom man »vid närmare granskning» lätt finner att valkretsarnas inbördes geografiska läge icke vid indelningen spelat någon roll, hvaremot afsikten varit att åstadkomma en numerisk likhet såväl mellan antalet valkretsar i grupperna som mellan antalet representanter inom hvarje grupp. Redan en flyktig granskning borde dock, synes det oss, gifvit förf. insikt om att äfven valkretsarnas inbördes geografiska läge varit för gruppindelningen af väsentlig betydelse, nämligen så att man sökt, i den mån det med indelningens ändamål i öfrigt varit förenligt, inom hvarje grupp sammanföra s. a. s. en profkarta å valkretsar från skilda delar af landet. En blick på den af förf. sid. 56 meddelade

öfverskådliga tabellen visar sålunda, att de fem norrländska länen tillhöra hvar sin grupp, likaså de fem städerna, likaså Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län, likaså Blekinge län, Hallands län och de båda Skånelänen, o. s. v.

Vid tolkning af bestämmelsen i R. O. § 6 mom. 6 angående tiden, när rätt att utse riksdagsman inträder för stad som upphört att i landsting deltaga, kommer författaren (sid. 57—58) till den slutsats, att bestämmelsen i visst afseende står i strid med »hufvudstadgandena» i § 6¹ mom. 5 och 7 och att nämnda rätt kan, därest antalet representanter för den nya stadsvalkretsen blifvit af Konungen bestämdt, inträda långt tidigare, men äfven senare än i mom. 6 angifves.

Den motsättning förf. sålunda trott sig finna mellan å ena sidan mom. 6 och å den andra mom. 5—7 är emellertid i själfva verket ej för handen. Det är nämligen att märka, att föreskrifterna i mom. 7 — hvad förf. med ett från privaträtten lånadt uttryck kallar «förmånsrättsordningen», men som vi hellre vilja i öfverensstämmelse med momentets ordalag benämna företrädesordningen — endast reglera konkurrens mellan redan förefintliga rättigheter. Däremot beröres ej i detta mom. frågan, när rättigheterna uppkomma. Härom gifvas stadganden i mom. 5 och 6; och mom. 6 kan såtillvida sägas innebära ett undantag från mom. 5, som ensamt den omständigheten att Konungen enligt mom. 5 bestämt antalet riksdagsmän för staden icke, såsom i fråga om äldre valkretsar, konstituerar rätt för staden att välja, vare sig detta antal eller något annat. *Ett* spörsmål är, »när »stadens rätt att välja inträder» (mom. 6), *ett annat*, när staden kan »komma i åtnjutande af rättigheten» och blifva i tillfälle till »sagda rättighets utöfning» (mom. 7). Förf. har tydligen den uppfattning, att en valkrets ej kan anses äga rätt att välja, förrän den enligt företrädesordningen är i tur att utöfva rättigheten; se särskildt andra stycket af noten sid. 57—58. Men hur föga en sådan uppfattning stämmer med R. O. visas med all önskelig klarhet af t. ex. följande bestämmelse i mom. 7: »att bland sådana valkretsar, hvilka på grund af stadgandena i mom. 2 äga välja ökad antal riksdagsmän, den har företrädet» & cef. Äfven valkrets, som vid konkurrens om ledig plats får stå tillbaka för annan, säges alltså »äga välja». Och tvärtemot hvad förf. påstår ligger det alls ingen vikt på att bestämma tidpunkten, när — för att begagna förf:s uttryckssätt — den »ändring i gruppindelningen», som afses i R. O. § 7 mom. 1 sista punkten, »är att anse såsom genomförd».

Med afseende å R. O. § 6 mom. 6 framhåller förf. (sid. 33), att samma verkan att medföra valrätt för staden, som tillkommer nyval enligt § 7 mom. 2 eller 3, äfven torde få tillerkännas sådant totalt val som, i stället för redan verkställdt totalt val af nyss-

¹ I noten sid. 57 förvillas man af tryckfelet 7 §. De i samma not främst citerade orden återfinnas hvarken i R. O. eller i det återopade utskottsbetänkandet.

nämnda beskaffenhet, skall äga rum därför att mer än hälften af antalet valesedlar vid sistnämnda val befunnits ogilla. Förf. tänker sig uppenbarligen det fall att, då ett af landsting enligt § 7 mom. 2 eller 3 förrättadt val upphäfves jämlikt R. O. § 25, stad utträdt ur landstinget efter det valet skett, men innan det af valets upphäfvande föranledda nya valet verkställts. Under medgifvande att förf:s åsikt om stadens valrätt i detta fall torde vara riktig, erinra vi, att naturligtvis alla de fall, där nyval äger rum i stället för upphäfdt val, äro att bedöma lika, oafsedt huruvida kassationsanledningen är den i R. O. § 25 angifna. Näppeligen lär dock Konungen å sådan tid meddela sitt yttrande om stadens utträde att förevarande tolkning af § 6 mom. 6 får något att betyda.

I det kap., som behandlar mandattiden, verkställer förf. en undersökning angående omfånget för Konungens rätt att förordna om nya val i hela riket till båda kamrarna eller den ena af dem. Förf. kritiserar ej utan framgång grunderna för den allmänt vedertagna åsikten¹, att Konungen med stöd af R. O. §§ 3, 5 och 36 kan utöfva dylik upplösningsrätt oafsedt huruvida riksdag är samlad eller icke, och finner att sådan rätt jämlikt sagda paragrafer »tillkommer Konungen allenast för ett fall, nämligen gent emot lagtima riksdag, förr än den varit fyra månader tillsammans, under villkor att riksdag skall vara samlad» (sid. 76). Han erkänner dock tillika att 1909 års grundlagsändring i R. O. § 7 mom. 3 hvilat på den af honom bekämpade uppfattningen, hvilken han därför tar till utgångspunkt vid tolkningen af samma mom.

Då förf. sålunda utlägger R. O. § 7 mom. 3, undersöker han särskildt förhållandena i den grupp af valkretsar, som vid upplösningsdekretet har ordinarie valår, och påvisar riktigt (sid. 89) att, därest vid upplösningsdekretet ännu ingen valkrets inom gruppen förrättat sitt ordinarie val, gruppens alla valkretsar måste välja två omgångar representanter att funktionera den ena till årets slut och den andra för nästa sexårsperiod. Förf. anmärker härvid att det alltså i alla händelser kan inträffa hvad föredragande departementschefen i motiveringen till 1907 års rösträttsproposition sagt sig vilja genom stadgandets formulering undvika, nämligen att, sedan urtima riksdag efter förutgångna nyval sammanträdt före årets slut, »nyvald riksdagsman nödgades vid årsskiftet afstå sin plats åt annan, som i september utsetts i den grupp, hvilken då haft att välja för sexårsperiod».

Denna förf:s anmärkning synes oss, såvidt den angriper sambandet mellan ifrågavarande grundlagsbud och departementschefens motivering därför, icke vara berättigad. Såsom förf. själf anför (sid. 88), tänker sig departementschefen det fall att, i kraft

¹ Bland citaten å sid. 69 saknar man Berlins afhandling *Opplösningsretten* overfor lovgivende forsamlinger, Khvn 1906, där (sid. 200—209) frågan huruvida upplösningsrätt kan utöfvas då kamrarna ej är samlad undersökes med beaktande jämväl af svensk rätt.

af Konungens upplösningsdekret, nya val i hela riket förrättas efter september månad och finner det föga rimligt att en därvid vald riksdagsman skulle nödgas vid årsskiftet afstå sin plats åt annan, som i september utsetts. Det är uppenbart att det föga rimliga i ett sådant företräde för den sistnämnde ligger, enligt departementschefens mening, icke däri att han utsetts »i september», något som i och för sig är fullkomligt likgiltigt, utan däri att hans mandat är äldre än dens, som skulle nödgas vika. Likaså är det tydligt att departementschefen åsyftar det fall att upplösningsdekretet emanerar först sedan någon af gruppens kretsar förrättat sitt ordinarie val, m. a. o. det fall att nyval på grund af dekretet måste i någon valkrets komma att äga rum senare än det ordinarie valet. Den eventualitet, departementschefen velat förebygga, kan i slikt fall ej undgås genom ett förnuftigt anordnande från valförrättarens sida af tiden för de båda valen. Skadan vore skedd, om ej ifrågavarande grundlagsbud funnes. I den af förf. antagna händelse — att vid upplösningsdekretet ingen valkrets inom gruppen ännu förrättat sitt ordinarie val — kan och bör åter samma eventualitet förekommas därigenom att valförrättaren företager det ordinarie valet efter det af Konungen påbjudna nyvalet. Stadgandet i R. O. § 7 mom. 3 har ej varit behöfligt för att här få en tillfredsställande ordning.

Det kan förtjäna uppmärksammas, att äfven i andra fall valförrättaren bör öfva ett förnuftigt skön. T. ex. när, såsom förf. utvecklar (sid. 105), ordinarie val kolliderar med fyllnadval enligt R. O. § 7 mom. 6. Har ordinarie val ägt rum i någon valkrets af den grupp, dit den ifrågavarande kretsen med de kolliderande valen hörer, vore det enligt vår mening felaktigt om valförrättaren först verkställde fyllnadsvalet. Ty då i sådan händelse undantagsbestämmelsen i § 7 mom. 6 ej blefve att tillämpa, komme fyllnadsvalet, som väl städse afser blott en plats och hvars utgång alltså ligger ensamt i majoritetens hand, att gälla ej blott till årets slut utan äfven för den följande sexårsperioden. Det ordinarie valet komme således att afse åtminstone en plats mindre än om det hållits före fyllnadsvalet, och proportionaliteten blefve lidande.

Förf. gör sig (sid. 95—99) ganska mycken och öfverflödigt omak i ändamål att finna mandattiden för efterträdare, utsedd icke genom nytt val utan genom efterval, och för efterträdarens eventuella efterträdare. Härvid bygger förf. på en utläggning af ordet ledigheten i R. O. § 7 mom. 4 första punkten, hvilket ord han anser »böra hänföras till icke allenast rum utan jämväl tid». Men, må man väl undra, om »ledigheten» i första punkten afser jämväl tid, hvartill skall då andra punkten i samma mom. tjäna?

Äfven i andra frågor skattar förf. åt en viss benägenhet att bevisa axiom. Hans arbete har ej därpå vunnit i tillgänglighet. Önskligt hade ock varit att förf. ägnat mera omsorg åt sin afhandlings formella utarbetande. Nu stannar läsaren stundom tveksam om förf:s mening eller har, till följd af förf:s mindre korrekta fram-

ställningssätt, bildat sig en uppfattning därom, som vid fortsatt studium måste öfvergifvas. Ett roande uttryck är det af förf: ofta använda »en tillökad representant».

Det gifves flera, i det föregående ej berörda punkter, där förf:s uttalanden inbjuda till kritik eller diskussion. Men vår granskning torde icke böra vidare förlängas.

Till sist må det tillåtas oss uttala den förhoppning, att fortsättningen af förf. intressanta afhandling måtte blifva synlig inom en ej alltför aflägsen framtid.

Birger Wedberg.

Strödda meddelanden.

Öfverproduktion af lagar i Förenta Staterna. I *Zeitschrift für Socialwissenschaft* behandlar E. SCHULTZE-GROSSBORSTEL den våldsamma massproduktion af lagar, som Förenta Staterna kan uppvisa. Hela antalet i förbundskongressen af medlemmar af representanternas hus under sista sessionen framlagda lagförslag uppgick till 27,000 eller 70 per man. I senaten var antalet t. o. m. i medeltal 100 för hvarje representant. Lyckligtvis försvinner en hel del af dessa förslag under frågornas behandling i utskott och kamrar, men antalet faktiskt utfärdade lagar är så stort, att det mycket ofta inträffar, att de glömmas bort kort efter att de antagits. Det stora antalet lagar gör, att man ej heller kan fordra, att folk skall ha minne för dem alla. Ensamt i delstaterna publicerades år 1899 14,159 lagar, och blott i den enda staten New York skapades åren 1895—99 3,516 nya lagar.

Orsaken till denna betänkliga öfverproduktion kan till en del sökas i den obegränsade tilltro, som man i Förenta Staterna har till möjligheten att förbättra världen genom lagar och påbud. Så snart man ser något, som man ej kan gilla, undrar man, om icke en lag skulle kunna afhjälpa missförhållandena, och så blir man vittne till, hurusom i »det fria Amerika» despotiska lagar utfärdas, som i själfva verket trampa frihetens grundsats under fötterna. Ofta är orsaken till att de högst egendomliga lagarna få majoritet den, att en representant lofvar en annan att rösta för hans lagförslag under förutsättning att denne gör samma gentjänst. Husen bestå också till stor del af personer, som ej ha någon som helst erfarenhet i lagstiftningsarbete. Förf. uppräknar en hel del exempel på egendomliga lagar. I Minnessota skall en röd lykta med ordet »Danger» upphängas framför hvarje bier- och brännvinslokal. I Utah blir den straffad, som ej hvarje vecka badar, i Oregon den som bär hattnålar, som äro längre än 22 cm., och i en stat är blotta innehafvandet af cigarettapper belagdt med straff. I Michigans representation har diskuterats ett förslag om förbud att trycka matsedlar på annat än engelska språket. Det har emellertid någon gång händt att guvernören inlagt

veto mot någon särskildt egendomlig lag under motivering att den vore omöjlig att genomföra, men ofta har han lugnt skrivit under med den fasta tron, att snart ingen människa mer skulle tänka på lagen. Men i den ringaktning för lagen, som så på sina håll skapats, ligger en stor fara.

En annan grund till den stora mångfalden lagar ligger i det bekanta förhållandet, att i Förenta Staterna parlamenten besluta om ting, som i allmänhet i andra länder förvaltningsorganen ha att afgöra.

Ännu svårare bli förhållandena på grund af de stora olikheterna i lagstiftning mellan de olika delstaterna. Det blir ett högst förvirradt sakernas tillstånd, särskildt på sådana områden som äktenskapslagstiftningen, då ju dock Förenta Staterna bilda en kulturell enhet. Man har också på sista tiden försökt åstadkomma gemensamma konferenser mellan de särskilda delstaterna på olika områden.

»Drottning Annas lag». Som bekant bestämmer den s. k. »drottning Annas lag» af år 1707, att en medlem af det engelska underhuset efter mottagande af ett statsämbete måste afgå som parlamentsledamot men får omväljas (om ej absolut oförenlighet mellan ämbetet i fråga och säte i underhuset är genom lag bestämd). Antalet sådana omval minskades år 1867 genom den bestämmelsen, att intet omval skulle erfordras vid förflyttning mellan vissa bestämda ämbeten, till hvilka hörde de främsta ministerposterna.

I sista numret af *The english historical review* har ALFR. B. BEAVEN publicerat en förteckning öfver alla de fall, då en ämbetsman på grund af denna lag måst afgå och ej återvalts utan motkandidat. Hela antalet tillfällen, då den afgående ej blifvit omvald i sin gamla valkrets har uppgått till 43, under det att förf. uppräknar 126 fall, i hvilka han besegrat en motkandidat. Den första kabinetsmedlem, som ej omvaldes, var lord Castlereagh 1805, den siste var Winston Churchill 1908. De 5 öfriga tillfällen, då detta ej inträffat, var, då Vesey Fitzgerald besegrades 1828, John Russel 1835, då Gladstone utan strid uppgaf sin krets 1846, samt då lord Lincoln led nederlag 1846 och W. Harcourt 1880. I 18 fall har opposition mot återval af kabinetsmedlemmar misslyckats. Af dessa inträffade endast 2 före 1832 års réformbill och 8 äro af senare datum än den sista rösträttsutvidgningen 1885. Perioden med flest oppositionskandidater var åren 1830—40 under kabinetten Grey och Melbourne. Under denna tid uppsattes 22 sådana, af hvilka 5 lyckades bli valda.

Nya Zeelands politiska lif. Nya Zeeland har på grund af sin starkt demokratiska prägel länge varit föremål för intresse äfven i vårt land, hur skilda åsikter man än haft om förträffligheten af dess samhällsförhållanden. Den skildring af landets politiska lif, som nyligen gifvits af doktor GOLDSCHMIDT i *Jahrb. f. Nationalökonomie u. Stat.* bör därför kunna påräkna intresse äfven hos oss. Förf. påpekar, hurusom Nya Zeeland kan berömma sig af att vara ett ej blott socialt utan äfven politiskt synnerligen radikalt land. Alltsedan 1893 ha alla 21-åriga män och kvinnor rösträtt. Den då genomförda kvinnorösträtten kom som en öfverraskning. Ingen särskildt liflig agitation hade förekommit bland kvinnorna själfva, utan orsaken till reformens genomförande var, att hvar och ett af de större partien hoppades, att kvinnorna med sina röster skulle stärka deras ställning. De räknade emellertid fel. Partigrupperingen ändrades ej väsentligt vid kvinnorösträttens införande. Blott en grupp hade verklig fördel af densamma, nämligen absolutisterna. Vid de samtidigt med riksdagsmannavalen företagna omröstningarna om sprituskänkningsrättighefernas antal ha förbudsanhängarna väsentligt ökats efter den kvinnliga rösträttens införande.

Alla klasser ägna politiken det största intresse. Redan flera veckor före valdagen talas ej om något annat än om valet. Valdagen är en högtidsdag. Lagen förbjuder hotellen att vara öppna, och butikerna hafva hela eftermiddagen sina gardiner nedfällda. Öfverallt härskar lugn. För att hindra allt valtryck äro alla anslag och t. o. m. tal förbjudna. Alla strömma i sina söndagskläder till valurnorna. Upphetsningen kommer ej till uttryck förrän vid offentliggörandet af valresultaten.

Men om man än till det yttre ej kan märka någon påtryckning, är dock agitationen ej mindre än i England eller Förenta Staterna. Utan sin outtröttliga agitation skulle Seddon, som från 1893 ända till sin död 1906 var ministerpresident, ej lyckats hålla sig kvar vid makten, och han använde sig ej alltid af de vackraste medel. Han gaf omedelbart före valet 1905 järnvägsarbetare och skollärare ökade löner och lofvade andra tjänstemannagrupper detsamma. De offentliga arbetena fördelades före valet af politiska grunder, så att Seddon t. o. m. lofvade distrikt, som förut valt oppositionella kandidater »public workers», om regeringskandidaten segrade. Vidare lät man de s. k. »cooperative workers», d. v. s. statens egna arbetare, komma till nytta i politiken så till vida, som man öfverflyttade dem till osäkra valkretsar och där sysselsatte dem med tillfälliga byggnader. Naturligtvis kände sig dessa arbetare redan moraliskt nödgade att rösta för sina arbetsgifvare, d. v. s. regeringen.

Frågan om proportionella val i Schweiz. En uppsats i *Bibliothèque universelle et revue suisse* af H. MICHELI kort före den slutliga omröstning i oktober 1910, då förslaget om proportionella val i Schweiz af folket skulle afgöras, tager upp till kritik de skäl, som anförts emot de dessa. Förslaget hade utgått från socialistiskt håll och 142,539 personer hade förenat sig om att begära en reform. Förbundsrådet uttalade sig emellertid mot en förändring. Hufvudinvändningen var den, som framförts i alla land, där proportionalvalen debatterats, att dessa hindra åstadkommandet af en stark majoritet, som kan föra en kraftig politik och bära ansvaret för densamma. Reformens anhängare svarade härpå, att ett sådant argument, som möjligen skulle kunnat betyda något i ett parlamentariskt styrdt land, för Schweiz ej hade någon betydelse. För det första har Schweiz ingen parlamentarisk regering. Regeringens medlemmar utses af kamrarna, men omväljas regelbundet och draga sig ej tillbaka, om de lida ett nederlag i representationen. Vidare är landets författning ej rent representativ, utan folket har direkt andel i lagstiftningen genom initiativ och referendium. Regeringen måste därför taga hänsyn ej blott till kamrarnas åskådningar utan äfven till folkets. Hur stark den parlamentariska majoriteten än är i kammaren, kan den ej mot folkets vilja genomdrifva lagar. Man måste äfven utan proportionella val söka att tillfredsställa olika meningsgrupper. »Den direkta demokratin har dödat partiregeringen». T. o. m. förbundsrådet är ju sammansatt af representanter för olika partier.

Förslaget blef vid den slutliga folkomröstningen afslaget, men blott med en majoritet af 24,500 röster emot förra gången 75,000 röster. Dess anhängare trösta sig dock därmed, att i flertalet kantoner majoriteten uttalade sig för reformen.

Brist på arbetare i landtbruket i Brandenburg. Hösten 1905 föranstaltades i Brandenburg en undersökning, hur stor bristen på landtarbetare var. För kort tid sedan har en af H. SZAGNUN verkställd bearbetning af resultatet publicerats. Efter *Zeitschrift f. Socialwissensch.* återgifvas några af de viktigaste siffrorna.

I hela provinsen var antalet för landtbrukets drivande absolut nödvändiga ständiga arbetskrafter 218,775, men antalet arbetare var faktiskt blott 178,895. Det hade alltså ytterligare behöfts 39,880, 19,158 manliga och 20,722 kvinnliga. Behovet arbetare för hela sommaren var ytterligare 43,826; faktiska antalet blott 39,554, bristen alltså 4,272. För skörde- och höstarbete samt annat tillfälligt arbete hade behöfts 61,452, men fanns i själva verket blott 40,751. Bristen uppgick således här till 20,701. Inalles hade alltså erfordrats 324,053 landtarbetare, men fanns ej mer än 259,200, så att hela skillnaden uppgick till 64,853. Arbetarebristen var något mindre på de större godsens än på medelstora och små egendomar.

K. T.

Till red. insända skrifter:

- Annuaire de la législation du travail.* Publié par l'Office du Travail de Belgique. 13:e année. Bruxelles 1910.
- Arbetsstatistik.* XI. Undersökning rörande nattarbeterskorna i Finlands industrier, verkställd af TEKLA HULTIN. Hfors 1910.
- Arbetsstatistisk Tidskrift,* utg. af Industristyrelsen i Finland. Årg. 4. N:o 5. Hfors 1910.
- Budkavlen.* Tidskrift för social etik och ekonomisk reform. Organ för ekonomiska frihetsförbundet. Årg. III. N:o 1—2. Sthlm 1911.
- Det nya Sverige,* utg. af ADRIAN MOLIN. Årg. 4. H. 7—8. Sthlm 1910.
- Ekonomiska Samfundet i Finland.* Föredrag och förhandlingar. Band VII. H. 9. Hfors 1910.
- Emigrationsutredningen.* Bil. V: Bygdestatistik. — Bil. VIII: Bygdeundersökningar. — Bil. XIX: Industri och handel. Sthlm 1910.
- Finsk Tidskrift,* utg. af R. F. v. WILLEBRAND. T. LXIX. H. V—VI. Hfors 1910.
- Försäkringsföreningens Tidskrift 1910.* H. 4—5. Sthlm 1911.
- Industria.* Svenska arbetsgifvareföreningens tidning, utg. af AXEL BRUNIUS. Årg. VI. N:o 23—26. Årg. VII. N:o 1—2. Sthlm 1910 o. 1911.
- K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik.* Arbetsstatistik. B: 9. Registrerade sjukkassors verksamhet år 1909. — C: 2. Olycksfall i arbete år 1907. Sthlm 1910.
- K. Kommerskollegium.* Statens förlikningsmäns för medling i arbetstvister verksamhet under år 1909. Sthlm 1911.
- Meddelanden från K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik.* 1910. N:o 11—12. 1911. N:o 1. Sthlm 1910 o. 1911.
- Mercator.* Tidskrift för Finlands näringslif. Årg. V. N:o 47—52. Årg. VI. N:o 1—6. Hfors 1910 o. 1911.
- Nationalföreningen mot emigrationen.* Undersökningar rörande svenskt näringslif. I. Arbetsintensitetens problem. Några synpunkter under ledning af en af nationalföreningen tillsatt kommitté framlagda af EILIF SYLWAN. II. Arbetsintensiteten i Sveriges tryckeriindustri. En ekonomisk-statistisk studie under ledning af en af nationalföreningen tillsatt kommitté utförd af EILIF SYLWAN. Sthlm 1910.
- Nationalökonomisk Tidskrift.* Udg. af Nationalökonomisk Förenings Bestyrelse. Red. ADOLPH JENSEN. 1910. H. 6. 1911. H. 1. Kbhvn 1910 o. 1911.
- Nordisk Tidskrift* för vetenskap, konst och industri, utg. af Letterstedtska Föreningen. Red. OSCAR MONTELIUS. 1910. H. 7—8. 1911. H. 1. Sthlm 1910 o. 1911.
- Revue du travail.* Publié par l'Office du Travail de Belgique. 15:e année. N:o 21—24. Bruxelles 1910.
- Skogsvårdsföreningens Folkskrifter.* N:o 24. Sthlm 1910.
- Skogsvårdsföreningens Tidskrift.* Red. GUNNAR SCHOTTE. Årg. 8. H. 12. Årg. 9. H. 1. Sthlm 1910 o. 1911.
- Social Tidskrift.* Årg. XI. H. 1—2. Sthlm 1911.
- Statistisk Månadsskrift,* utg. af Stockholms stads statistiska kontor. Årg. V. H. 10—12. Sthlm 1910 o. 1911.
- Statistisk Årsbok för Göteborg.* Tionde årgången, 1909. Afd. 1. Gtbrg 1910.
- Svensk Tidskrift,* utg. af ELI F. HECKSCHER och GÖSTA BAGGE. Årg. I. H. 1—2. Sthlm 1910 o. 1911.
- Svenska Stadsförbundets tidskrift.* Red. E. PALMSTIERNAN. Årg. 2. H. 6. Årg. 3. H. 1. Sthlm 1910 o. 1911.
- Tiden.* Månadsskrift för socialistisk kritik och politik. Utg. av Sveriges socialdemokratiska arbetarparti. Red. HJALMAR BRANTING. Årg. 2. N:o 11. Årg. 3. N:o 1. Sthlm 1910 o. 1911.
- Tidskrift,* utg. af Juridiska föreningen i Finland. Årg. 46. H. 5—6. Hfors 1910.
- Tidsskrift för Retsvidenskab,* utg. af Bestyrelsen for den Stang'ske Stiftelse i Christiania. Årg. 23. H. 4. Kria 1910.
- Zeitschrift für Socialwissenschaft,* herausg. von JULIUS WOLF. 1910. H. 12. Leipzig.
- MORGENSTIERNE, BREDO, Das Staatsrecht des Königreichs Norwegen. Tübingen 1911.
- SJÖSTHAND, ERIK, Centralbankens väsentliga funktioner jämte en kortfattad redogörelse för bankernas funktioner i allmänhet. Sthlm 1910
- SJÖSTRAND, ERIK, Ideella föreningar i Sverige. Omfattning och viktigare verksamhetsformer. (Enligt uppdrag af herr statsrådet och chefen för Kungl. Justitiedepartementet.) Sthlm 1911.
- TNEOW, CHR. L., Riktlinier i svensk djurskyddspolitik. Sthlm 1910.
- TRETOW, ERIK, Den gyllene medelvägen. Gtbrg 1910.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

SKÅNE

Malmö

Samtliga fonder $\frac{1}{2}$, 1911
öfver 30,000,000 kr.

däraf garantifondsförbindelser 10,800,000 kr.

Meddelar **brand-** och **lifförsäkringar.**

För bolagets liffförsäkringar gälla nya, af Kungl. Maj:t i Nov. 1910 fastställda grunder, innebärande ytterst tidsenliga och liberala försäkringsvillkor. Bolagets nya prospekt af 1911 innehåller en rikedom på försäkringskombinationer, delvis för vårt land nya, och tillhandahålles på begäran hos bolagets agenter.

Lifräntor Pensioner